

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Inkluzivní vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí v mateřské škole

Vypracovala: Helena Vobejdová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka Ph.D.

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 9. 3. 2015

Jméno a příjmení

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady, věcné připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce je inkluzivní vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí v mateřské škole. Práce je rozdělena na dvě části - teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabývám problematikou sociálně znevýhodněných dětí a možnostmi jejich vzdělávání – integrací a inkluzí. V teoretické části je dále popisována historie, kultura, jazyk a specifika romské kultury. V neposlední řadě je teoretická část zaměřena na předškolní věk dítěte a na stupeň vzdělávání v tomto období – mateřskou školu a přípravné třídy. Praktická část je zaměřena na mé zkušenosti získané při vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí v mateřské škole. Praktická část je koncipována formou projektu.

KLÍČOVÁ SLOVA: sociální znevýhodnění, inkluze, integrace, romská menšina, předškolní věk, mateřská škola, přípravné třídy

ANNOTATION

The main aim of this thesis is integration of socially disadvantaged children at a nursery school. The thesis consists of two parts – theoretical and practical one. The theoretical part deals with issues of socially disadvantaged children and possibilities of their education, integration and inclusion. Further it describes history, culture, language and particularities of Romany culture. The thesis is also aimed to pre-school age and level of education at this age – nursery school and preparatory classes. The practical part is based on my personal experience that I gained during education of socially disadvantaged children at nursery school. The practical part has a form of project.

KEY WORDS: social disadvantage, inclusion, integration, Romany minority, pre-school age, preparatory classes, nursery school.

OBSAH

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Integrace a inkluze	9
2. Sociální znevýhodnění	13
3. Romská menšina	16
3.1 Historie	16
3.2 Romská rodina.....	17
3.3 Romský jazyk, kultura, tradice	19
4. Předškolní věk.....	21
4.1 Myšlení.....	21
4.2 Emoce, potřeby.....	22
4.3 Hra, pohádka, sociální učení	23
5. Vzdělávání v předškolním věku	25
5.1 Mateřská škola	25
5.2 Přípravné třídy.....	27
5.3 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	28
PRAKTICKÁ ČÁST	32
1. Úvod	32
1.1 Cíl práce.....	32
2. Projekt.....	34
2.1 Mateřská škola	34
3. Projekt celoročních mimořádných aktivit.....	37
3.1 Podzim.....	37
3.2 Zima.....	41
3.3 Jaro	45
3.4 Hodnocení činností realizovaných v MŠ.....	51
ZÁVĚR	56
POUŽITÉ ZDROJE	58
PŘÍLOHY.....	63

ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma inkluzivního vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí v mateřské škole. Téma je v současné době velmi aktuální a diskutované. Osobně je mi velice blízké, jelikož mám několikaleté zkušenosti se vzděláváním těchto dětí. Inkluze či integrace je veřejností mnohdy kritizována nebo přijímána s rozpaky. Z osobní zkušenosti však vím, že v případě sociálně znevýhodněných dětí je tento krok správný. U integrovaných dětí lze za dobu vzdělávání v mateřské škole sledovat značný vývoj. Bez snahy o začleňování do společnosti ostatních dětí i dospělých by takovýto výsledků nedosáhly.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje základní informace o tématice integrace a inkluze, dále je zaměřena na informace o romské menšině a předškolním věku dítěte včetně možností vzdělávání v tomto věku. Předškolní období je považováno za nejdůležitější etapu ve vývoji dítěte. V tomto období se utváří budoucí osobnost člověka. Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální. Dítě po ukončení předškolní docházky by mělo být relativně jedinečnou a samostatnou osobností, která by měla bez větších problémů fungovat v běžném životě. Po ukončení předškolní docházky by mělo dítě umět řešit problémy, které na něj budou v běžném životě kladeny.

Sociální prostředí a rodinné zázemí je velice důležité pro vývoj dítěte. Děti pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou odlišné od dětí žijících v dobrých rodinných podmínkách. Znevýhodněné děti mají větší problémy s hygienickými návyky, samoobsluhou. Někteří jedinci mají problémy s vyjadřováním a komunikací s ostatními dětmi i dospělými jedinci.

V praktické části se zabývám konkrétními přístupy ve vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí. Popisuji zde náplň dne v mateřské škole, ve které pracuji. Dále je v praktické části vytvořen projekt zaměřený na mimořádné aktivity konané v mateřské škole za účelem začleňování integrovaných dětí do společnosti vrstevníků i dospělých. Velký důraz je kladen na spolupráci s rodiči.

Informace o činnostech jsou doplněny přepisem vybraných otázek z rozhovorů s dětmi, jejich rodiči, mou kolegyní a starostou obce.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Integrace a inkluze

Integrace a inkluze jsou pojmy, o kterých se často hovoří v různých souvislostech a oborech. Nejčastěji se s nimi setkáváme v oblasti vzdělávání, kde je jejich významem začlenění, zapojení dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

S pojmy integrace a inkluze se v našem slovníku ve větší míře setkáváme od roku 1989. Slovo integrace pochází z latiny a lze přeložit jako „*znovu vytvoření celku*“. V současné době jej autoři vnímají a definují odlišně. Iva Uzlová uvádí: „*Integrace pochází z latiny a v doslovném překladu znamená znovu vytvoření celku. Užívá se v různých oblastech našeho života ve smyslu sjednocení, ucelení, splynutí, začlenění, zapojení*“ (Uzlová 2010, s. 18). Pojem integrace se objevuje v různých oborech - sociologii, psychologii, pedagogice, matematice (Uzlová 2010, s. 18).

Cílem integrace a inkluze je zapojení či začlenění všech žáků do běžného vzdělávacího procesu. Toto tvrzení najdeme i v pedagogickém slovníku, který udává, že: „*Integrace jsou přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol*“ (Průcha, Walterová, Mareš in Uzlová 2010 s. 18). Velice důležité je začlenění sociálně a zdravotně znevýhodněných jedinců, ale také vytvoření individuálních přístupů. Jandourek v sociologickém slovníku udává zajímavý názor: „*Požaduje se změna pohledu od „i odlišné lidi jsme povinni brát mezi sebe“ k novému postoji „každý z nás je nějak odlišný, každý potřebuje a má právo na individuální přístup*“ (Jandourek 2001, s. 107).

Integrace a inkluze jsou pojmy velice významově podobné. Uzlová chápe inkluzi jako synonymum integrace, která udává vyšší stupeň a kvalitu. Uvádí, že: „*Inkluze se týká všech žáků nebo studentů, nejen těch, kteří mají speciální vzdělávací potřeby, a zároveň také ostatních lidí-rodíčů, učitelů, poradenských pracovníků, asistentů*“ (Uzlová 2010, s. 18). Cílem inkluze je poskytnout všem dětem kvalitní vzdělání s přihlédnutím k individuálním zvláštnostem,

znevýhodnění či nadání. Inkluzi lze charakterizovat i jako kooperaci, podporu, komunikaci, respekt k různosti (Uzlová 2010 s. 18-19).

„Inkluze se chápe jako integrace všech žáků do běžné školy a v důsledcích je spojena se zřeknutím se jakékoli formy etiketování žáků a s rozpuštěním speciálních zařízení a speciální pedagogiky“ (Bartoňová, Vítková 2007, s. 16). V případě sociálně znevýhodněných dětí je tento aspekt velmi důležitý. Mohou se často setkávat s předsudky a nenávisť od určité části populace. Proces inkluze napomáhá mít možnost žít plnohodnotný život bez prvků diskriminace.

K tomu, aby inkluze byla účinná a úspěšná, je velice důležité vytvořit ideální prostředí, v němž se jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami budou cítit příjemně. Jak uvádějí autoři Lang a Berberichová: *„Inkluze si dává za úkol vybudovat společenství (komunity) pečující o všechny a otevřené všem, prostředí, kde už děti se speciálními potřebami nejsou jiné, protože každé z nich má svou cenu. Mají na to právo a je to přece jen to, co bychom chtěli pro sebe a své děti - moci se učit v neohrožujícím a otevřeném prostředí bez diskriminace a předsudků“* (Lang, Berberichová 1998, s 29).

Velkou část dne tráví děti ve školním prostředí. *„Sociální prostředí školní třídy a školy disponuje přirozenými sociálními strukturami, interakce a učení probíhá v přirozených sociálních procesech, má tedy co nabídnout právě pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním“* (Němec, Vojtová 2009, s. 31). Miroslava Bartoňová zmiňuje, že české školství klade velký důraz na vytvoření školního prostředí, které bude dětem poskytovat stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání, rozvoj individuálních předpokladů dětí se speciálními potřebami. Autorka uvádí, že je důležité integrovat děti se speciálními vzdělávacími potřebami do všech typů škol a školských zařízení. *„Základním úspěchem inkluze je akceptace, zájem, či důvěra čili bezpodmínečné pozitivní přijetí integrovaného jedince pedagogem i spolužáky“* (Bartoňová 2009, s 81).

Vítková (2004, s. 19-22) považuje za legislativní rámec integrativního a inkluzivního vzdělávání tyto dokumenty: Listina práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, Směrnice MŠMT ČR k integraci dětí a žáků se speciálními

vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení z roku 2002, Metodický pokyn Ministryně školství mládeže a tělovýchovy k vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování, Vyhláška MŠMT ČR O speciálních mateřských školách a základních školách.

Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami definuje školský zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

§16 školského zákona

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

- (1) Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním,*
- (2) Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové, nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování,*
- (3) Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání,*
- (4) Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, b) nařízena ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo c) postavení azylanta,*
- (5) Speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů zjišťuje školské poradenské zařízení,*
- (6) Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metoda odpovídají jejich vzdělávacím potřebám.*

Ministerstvo školství podporuje inkluzivní vzdělávání a od roku 2011 vyhláší rozvojový program MŠMT - „Podpora škol, které realizují inkluzivní vzdělávání dětí a žáků se znevýhodněním“. Cílem programu je finanční ohodnocení pedagogů, kteří pracují se sociálně a zdravotně znevýhodněnými žáky. Program je určený pro mateřské, základní a střední školy. Mateřské školy,

které chtějí program využít, musí vzdělávat více jak 15% dětí se sociálním znevýhodněním, nebo více jak 5 dětí se zdravotním znevýhodněním.

Díky tomuto programu je proces inkluze snáze realizovatelný a tím i účinnější. Zvyšuje se nejen motivace ze strany pedagogů, ale i začleněných dětí. Každý jedinec, který je začleňován do společnosti, která mu není vlastní, musí přijímat normy, hodnoty a pravidla této společnosti. Pro některé z nich to může být velký problém. Avšak nové trendy v integraci a inkluzi a s tím spojené stále se zlepšující se podmínky českého školství napomáhají dětem tento krok lépe zvládnout. Vždy se však musí také počítat s možnými negativními vlivy začleňování - šikana, atd. Pedagogové i všichni ostatní, kteří s integrovanými žáky pracují, by se měli snažit o minimalizaci těchto jevů.

Do škol jsou integrováni jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami, tzn. tělesně i psychicky postižení (např. zrakové, sluchové postižení, vady řeči, atd.) a dále také jedinci se specifickými poruchami učení. (MŠMT [online] cit. 10. 2. 2014) Do běžných škol jsou v současné době také začleňováni autisté, děti cizinců nebo sociálně znevýhodněné děti.

2. Sociální znevýhodnění

Rodiny, které nemají dostatečné finanční prostředky a rodinné zázemí, lze označovat jako sociálně znevýhodněné. Velice často jsou závislé na sociálních dávkách a příspěvcích od státu. Tyto rodiny žijí ve ztížených bytových podmínkách (přerušování elektrické energie, odpojování od vodovodního řádu z důvodů neplacení záloh). Tyto aspekty mají negativní dopad na dítě, které žije v takovém prostředí.

„Sociální znevýhodnění je stav, kdy dítě v důsledku dlouhodobého života v prostředí, jež je charakteristické nízkým socioekonomickým statusem, silnou přítomností vlivů rizikových pro jeho vývoj, prvky sociokulturní odlišnosti, případně kombinací těchto jevů, nemá dostatečně rozvinuté kompetence pro adekvátní naplnění svého potenciálu v rámci vzdělávacího procesu.“

Projevy nízkého socioekonomického statusu považujeme:

- 1. Závislost rodin na systému státní sociální podpory (vysoká nezaměstnanost)*
- 2. Zadlužení rodin*
- 3. Nevyhovující bytové, materiální, stravovací a hygienické podmínky (Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele mateřské školy 2011, s. 12-16)*

Nejen špatná ekonomická situace rodin je znakem sociálního znevýhodnění. Existuje mnoho dalších faktorů, které ovlivňují vývoj jedince, a ten je poté považován za jedince sociálně znevýhodněného. Tyto nepříznivé aspekty mohou zapříčinit sociální vyloučení. Do skupin, které lze označovat jako ohrožené sociálním vyloučením, patří osamělí rodiče, mladí rodiče s dětmi, nemocní a zdravotně postižení jedinci, lidé v penzi a také etnické a menšinové skupiny. *„Sociální vyloučení pro jednotlivce, kteří k takové skupině náležejí, znamená, že mají omezené šance uspět ve světě, k jehož podstatným hodnotám úspěch paradoxně náleží“*(Navrátil 2003, s. 15)

Za projevy rizikových jevů ohrožujících zdravý vývoj dítěte lze považovat:

- život v kriminogenním prostředí, výrazný výskyt sociálně patologických jevů (případně projevů rizikového chování) včetně situací, kdy je rodina obětí trestné činnosti,
- dlouhodobě sníženou schopnost rodičů v oblasti dostatečného naplňování potřeb dítěte,
- nedostatečné kompetence rodičů k přípravě dítěte na školní docházku atd.

Za prvky sociokulturní odlišnosti lze považovat:

- jazykovou odlišnost (nedostatečná znalost vyučovacího jazyka),
 - významně odlišnou rodinnou konstelaci,
 - náboženskou odlišnost, rituální nečistotu,
 - výrazně odlišnou hodnotovou orientaci a uplatňované vzorce chování atd.“
- (CEROP [online] cit. 3. 2. 2015)

Za sociálně znevýhodněné je tedy možné považovat jedince z rodin dlouhodobě nezaměstnaných, rasově odlišných, jazykově odlišných, odlišně nábožensky smýšlejících, drogově závislých jedinců, atd. V této bakalářské práci se primárně zaměřuji na sociálně znevýhodněné děti pocházející z romských rodin.

Ve znevýhodněném prostředí žijí převážně osoby, které nemají dostatečné vzdělání, a tudíž bývají často nezaměstnány. V těchto rodinách se také velmi často objevují další problémy, mezi které můžeme např. zařadit zadluženost rodin, exekuce, drogová závislost, atd. V rodinách často chybějí kladné vzory. Z tohoto důvodu dochází také k negativním důsledkům mezigeneračního učení. Jedinec vyrůstající v tomto prostředí získává „špatné vzory“ pro svůj budoucí život. „Rodiče předávají dětem zejména své životní zkušenosti, učí je hodnotám, principům a morálce, která jim je blízká. Jde tedy primárně o sociální učení v rodinném prostředí“ (H. CH. Y Cherri in Kaleja 2014, s. 56).

„Koncepty sociálního vyloučení rodin mají značné dopady na všechny aspekty podílející se na formování osobnosti člověka. Výrazně zasahují do všech jeho osobnostních oblastí. Jedná se například o:

- *Kognitivní procesy, předpoklady k rozvoji vrozených schopností a získaných dovedností,*
- *Hodnotový systém, na nějž se váží potřeby, motivace, zájmy,*
- *Vztah a postoje k sobě sama, k lidem a k jiným živým tvorům,*
- *Vztah ke kráse, sportu, kultuře, zvyklostem,*
- *Vzdělanostní dráha, vztah a postoje ke vzdělávání, atributům souvisejícím se vzděláváním a jiné (Kaleja 2014, s. 57).*

Osoby, které mají nedostatečné bytové zázemí či nízký příjem financí jsou označovány jako sociálně vyloučené. Kaleja uvádí, že sociální exluze neboli sociální vyloučení, se týká skupin, které definuje jako: *„nedostatečně vzdělané osoby, dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané, lidé s mentálním či fyzickým handicapem, osoby trpící nějakým druhem závislosti, osaměle žijící senioři, imigranti, příslušníci různě (etnicky, nábožensky, sexuální orientací apod.) definovaných menšin, lidé, kteří se ocitli v těžké životní situaci, z níž si sami nedokáží pomoci“* (Kaleja 2014, s. 55).

U osob sociálně znevýhodněných se často setkáváme se sociální exkluzí (sociálním vyloučením). Do tohoto pojmu je možné zařadit mnoho aspektů, na základě kterých mohou být osoby či skupiny osob majoritní¹ skupinou vyloučení. Jedná se o ekonomické vyloučení – znevýhodňování na trhu práce; prostorové vyloučení – často vzdálená a majoritní společností nepřijímaná obydlí; kulturní vyloučení – rozdílné životní normy a hodnoty; politické vyloučení – snížená či zcela nemožná účast na politickém životě; symbolické vyloučení – etiketování „ti druzí“, atd. (CEROP [online] cit. 3. 2. 2015).

¹ většinou

3. Romská menšina

3.1 Historie

Romové původně pocházejí z Indie. Kaleja uvádí, že Romové, pochází z indického slova Domové. Tento pojem vznikl na základě spojení indických kmenů, v nichž tyto skupiny uzavíraly smíšená manželství (Kaleja 2011 s. 6). Samotný název Romové navrhl a schválil první Mezinárodní romský kongres v roce 1971. Jednalo se o politicky korektní označení řady skupin, které byly do té doby nazývány pejorativem „Cikáni“ (Fonádová 2014, s. 15). Podle prvních písemných zpráv definuje Šotolová že, Romové pocházejí z Indie a poprvé se objevili na území Evropy v 11. století (Šotolová 1998, s. 50). Další historické údaje o romské skupině udává Nečas. *„Romové nevytvořili ve své indické pravlasti homogenní společenství. Když opouštěli Indii, náleželi k nejnižším sociálním vrstvám, které se od sebe lišily svou ekonomickou úlohou a profesním zařazením“* (Nečas 1995, s. 11). Typickým zdrojem obživy romského obyvatelstva bylo herectví, hudba, černá magie, věštění budoucnosti. Zpočátku lidé toto obyvatelstvo vítali, jejich zábava jim přinášela vytržení ze všedního dne, exotickou zábavu. *„Romští poutníci sice nabízeli některé své řemeslné výrobky, nebo příležitostnou práci, naráželi však na profesní averzi všech, kdo se cítili nějak ohroženi ve svém ekonomickém výsadním postavení“* (Nečas 2002, s. 21). Romové začali svoji činnost doplňovat krádežemi a žebrotou. Tyto aspekty se lidem nelíbili, a tudíž se jim romská zábava přestala zamlouvat. V 16. století navíc přišli o důvěru církve, jelikož jejich chování neodpovídalo jejím normám. *„Romové neusilovali o včlenění do socioekonomické struktury středověké společnosti, a pokud by tak i chtěli učinit, nenašli zemi, která by jim poskytla trvalé útočiště“* (Nečas 2002, s. 22).

Tento problém přetrvává do dnešní doby. Většina obyvatelstva je nespokojena s romskou menšinou a jejich kulturou, chováním. V naší republice, ale i v jiných zemích nejsou Romové oblíbenou skupinou. Mnoho lidí na ně pohlíží s předsudky. Kocurová (2002, s. 35) uvádí, že Romové jsou označováni jako menšina, která několik let žije s majoritou. Soužití těchto skupin je poznamenáno různými problematickými jevy a těmi jsou: *xenofobie: odpor ke*

všemu cizímu, strach před tím, nedůvěra; rasismus: nepřátelský postoj vůči příslušníkům jiné rasy, etnika, menšiny; sociální diskriminace: systematické porušování principu rovnosti

Romové jsou považováni za největší menšinu v Evropě s počtem zhruba 7 milionů obyvatel. Na našem území se odhaduje přibližný počet na 220 tisíc. V české republice jsou považovány za národnostní menšinu od roku 1991 (Šotolová 1998 s. 50). *„Většina současných romských obyvatel do České republiky přišla dobrovolně nebo řízeně ze Slovenska. Těmto událostem předcházelo vyhlazení většiny původních romských obyvatel českých zemí v koncentračních táborech za druhé světové války. Romští obyvatelé České republiky žijí převážně v severní části země – na severní Moravě (Ostrava, Karviná), v severních Čechách (Děčín, Ústí nad Labem) – a ve velkých městech jako Praha a Brno“* (Amnesty international 2009, s. 6).

Soudobé historické prameny předpokládají příchod Romů do Evropy přes Balkán a to na přelomu prvního a druhého tisíciletí n. l. Romské skupiny provázela po celou dobu řada handicapů, která komplikovala sžití se zdejším majoritním obyvatelstvem. Autor Kaleja uvádí, že *„Zásadní handicap romských imigrantů spočíval v tom, že odešli z pravlasti jako poměrně uzavřená a sociálně izolovaná skupina“* (Kaleja, 2012, s. 11).

3.2 Romská rodina

Rodina má velice důležitou roli pro správný vývoj dítěte. V rodině se dítě učí základním sociálním návykům, přebírá vzory chování. Rodina je pro každé dítě primárním skupinou, která významně ovlivňuje postoj a vývoj jedince.

Velký význam má rodina i pro Romy a jak zmiňuje Balvín, lze ji považovat jako základní sociální jednotku, která má za úkol zabezpečovat, reprodukovat, vychovávat a ochraňovat jedince. V nejisté situaci poskytuje dobré zázemí a stabilitu. Romská rodina se skládá z většího počtu členů, každý z nich má svoji úlohu (Balvín 2004, s. 44, 45). Toto tvrzení dále doplňuje Bartoňová, která udává, *„Vztahy v romské rodině jsou stále hierarchizované. Role mezi sourozenci jsou rozdělené podle pohlaví a narození. Děti v romské rodině nemají stejné*

postavení. Nejstarší sourozenci mají dány určité kompetence, které mladší uznávají a respektují“ (Bartoňová 2009, s. 58).

V jedné domácnosti často bydlí více generací, tudíž dochází k hlučnějšímu způsobu života. Romové jsou neaktivnější ve večerních a nočních hodinách, kdy mají potřeby bavit se. Členové rodiny vystupují jako celek a působí ve vzájemném sociálním i fyzickém kontaktu. Jedinci se vzájemně chrání před okolím (Balvín 2004, s. 44, 45).

Romské rodiny velmi často žijí ve velmi úzkém kontaktu s ostatními rodinami. Místa, ve kterých je více romských rodin, se postupně stávají ghety. V ghettech platí nepsaná pravidla, která všichni Romové respektují. Jedním z nich je např. nejsilnější slovo v rodině má nejstarší člen. Postavení ženy v romské rodině není dobré. V mnoho rodinách má hlavní slovo muž a hlavním úkolem žen je rodit, vychovávat a starat se o domácnost. Pravidla romského soužití jsou většinou pro zbytek společnosti nepochopitelná. Pro Romy jsou však zásady, tradice a zvyky velmi důležité. Romské děti přebírají hodnotovou orientaci nejen úzké rodiny, ale celé komunity.

Výchova romských dětí je zahájena od útlého věku dítěte. Výchova dětí je často velmi liberální bez pevně daných pravidel a hranic chování. Balabánová uvádí: *„Brzy s nimi rodiče jednají jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery“ (Balabánová, 1995 s. 9).* Často se setkáváme u romských dětí s vulgarismy, které používají v komunikaci. Vzhledem k tomu, že je často slyší od svých rodičů a ostatních členů rodiny, přijde jim tento projev vyjadřování zcela normální. Ve výchově mají děti dostatek volnosti a veškeré dění v rodině prožívají s dospělými. Ti nemají před svými potomky žádné tajnosti a to ani v oblasti intimního života. Často se děti setkávají s negativním chováním, jako je kriminalita, alkoholismus, gamblerství. Ve většině případů jsou dokonce děti k těmto nešvarům naváděny.

Základem výchovy romských dětí je předávání tradic a základních mravních norem. *„Jejich výchova se vyznačuje značnou emocionalitou a současně neschopností rodičů dětí učit čemukoli jinému, než je nezbytně nutné, vše ostatní je považováno za nepotřebné“ (Balabánová 1995, s. 10).* Romské děti většinou nenavštěvují mateřské školy. Úroveň vzdělání romských občanů je

velmi nízká. V romských rodinách se setkáváme s nesprávnými hygienickými návyky. Velké nedostatky lze pozorovat i v režimu dne.

3.3 Romský jazyk, kultura, tradice

Romský jazyk je jazykově příbuzný s jazyky indickými. Nejvíce si je podobný s hindštinou. Před rokem 1989 bylo cílem romský jazyk vymýtit a přizpůsobit romskou populaci majoritě. Díky těmto aspektům Romové svůj jazyk přestali používat (Kaleja 2012, s. 46). U nás v České republice se romský jazyk užívá jen velmi málo. *"Romština je považována za jazyk emocionálně angažovaný, disponující velkým množstvím popisných adjektiv, a mající proto značné předpoklady k poetickému vyjadřování"* (Kaleja 2012, s. 47).

Romský jazyk se velmi výrazně liší od spisovné češtiny. *"Romština se vyvíjí ve styku s prostředím a je v různé míře ovlivněna jazyky národů, na jejichž území Romové žijí"* (Šotolová 2008, s. 27). Romština má mnoho variant lišících se dle regionu a rodů. I přesto, že neexistuje jednotná varianta romštiny, umějí se Romové mezi sebou vždy svým původním jazykem domluvit. *"Na území ČR se vyskytuje romština slovenská, maďarská, olašská, česká a německá. Romové žijící na našem území neměli dosud příležitost vypracovat spisovnou formu svého jazyka"* (Šotolová 2008, s. 28). Většina Romů používá v komunikaci romský i český jazyk. Ve většině případů neumějí ani jedním jazykem správně komunikovat. *"Romských rodičů, kteří by mluvili na své děti jen romsky, je malé procento, většina rodičů učí děti i češtině, ovšem tak, jak se ji naučili oni - tzn. Romskému etnolektu češtiny"* (Balabánová 1995, s. 12).

Odlišný způsob života je spojen také s jinými kulturními hodnotami. *"Romům bývá na jedné straně vytýkáno jejich "nekulturní" chování a na straně druhé je to právě romská kultura, o kterou má většinové obyvatelstvo největší zájem. Říká se, že Romové mají v krvi rytmus, a proto jsou tak skvělí hudebníci a tanečníci. Nikoho také nepřekvapí, pokud Rom krásně maluje, vyřezává ze dřeva či modeluje z hlíny, protože umělecké zaměření Romů koresponduje s romantickými představami o romské temperamentnosti a barvitě obrazotvornosti"* (Romové v České republice [online] cit. 3. 2. 2015). Romská kultura je velmi specifická, ale pro ně samotné životně důležitá. *"Rozvoj romské*

kultury a jazyka však ohrožuje pokračující akulturace² a jazyková asimilace³. Dochází k ní zejména u mladších generací Romů, kteří ztrácí kontakt s tradiční romskou kulturou, s historií a postupně i s romským jazykem. Tento trend ohrožuje přenos a uchování kulturního dědictví Romů pro další generace“ (Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012, s. 49). Stále však si určité skupiny Romů svou kulturu a tradice udržují a za účelem jejich rozvoje pořádají různé festivaly, programy na rozvoj kultury, atd.

² Vzájemné přejímání a splývání rozdílných kultur

³ Přizpůsobení, splynutí

4. Předškolní věk

4.1 Myšlení

Předškolní období lze považovat za jedno z nejdůležitějších ve vývoji osobnosti. Toto období lze považovat za základní životní etapu, na níž navazují ostatní. Eric Berne tvrdí: *„Již v předškolním dětství si člověk utváří životní scénář, tedy plán, podle kterého se bude odvíjet jeho další život“* Plán je založený na vztahu dítěte k sobě a ke světu. Vytváří se už od narození a má čtyři podoby:

1. *já jsem dobrý a to ostatní jsou také dobří,*
2. *já jsem dobrý, ale ostatní jsou špatní,*
3. *já jsem špatný a ti ostatní jsou dobří,*
4. *já jsem špatná a ti ostatní jsou také špatní.*

(Svobodová, Švejdová 2011, s. 25)

Předškolní věk začíná ve třetím a končí v šestém roce života dítěte. Za konec tohoto období je obecně považován rok, ve kterém dítě nastoupí do základní školy. E. Erikson pojmenoval toto období pojmem iniciativa. Podle Piageta je kognitivní vývoj předškolního dítěte charakterizován jako názorné myšlení. *„Dítě již slovem vyjadřuje pojmy, ty však jsou elementární, omezené na ty vlastnosti objektů, které lze dobře vnímat. Dítě je schopno usuzování, vyvozování závěrů, ale opět v závislosti na vnímání, zvláště zrakovém“* (Čáp, Mareš 2001, s. 226). Myšlení předškolního dítěte je velmi nepřesné, objevují se v něm různá omezení. *„Case (1998), vycházející z Piagetova učení považuje za nejvýznamnější rozvoj porozumění souvislostem a vztahům na různé úrovni (mezi objekty, symboly i pojmy)“* (Vágnerová 2005, s. 174). Dítě v předškolním věku má problémy s logickým myšlením a vše je potřeba názorně ukázat, spojit nový pojem s konkrétní věcí. V předškolním období dítě poznává nové věci. A jak uvádí Vágnerová: *„V jeho poznání dítěti pomáhá představivost, je to fáze fantazijního zpracování informací, intuitivního uvažování, které ještě není regulováno logikou“* (Vágnerová 2005, s. 173). Dětská představa v tomto období je přizpůsobena jeho vlastním možnostem a potřebám. Děti

předškolního věku jsou iniciativní, vymýšlejí nová slova, názvy pro činnosti a věci.

V tomto období dochází k plynulému vývoji a to i v oblasti dětské psychiky. Dítě si začíná uvědomovat samo sebe. Toto tvrzení uvádí i autorka Bartoňová, která zmiňuje: „*V psychice dítěte dochází k rozvoji sebeuvědomění, které se dotváří a současně i rozvíjí*“ (Bartoňová 2009, s. 67). V tomto období se z dítěte, které si jen hraje, stává dítě, které je ve většině případů připraveno nastoupit do základní školy. Myšlení dětí se velmi vyvíjí.

4.2 Emoce, potřeby

Citové prožívání předškolních dětí bývá velmi intenzivní. Často se u nich setkáváme se střídáním smíchu a pláče. Veškeré emoce odehrávající se u těchto dětí jsou založené na aktuální situaci (Vágnerová 2005, s. 196). Velkou roli v emočním prožívání hraje uspokojení. K tomu, aby se děti cítily spokojené, měly by být uspokojeny jejich potřeby.

Americký psycholog Abraham Maslow vytvořil pyramidu lidských potřeb. Jak uvádí autorky Svobodová a Švejsová: „*Pyramida potřeb by měla být naplněna pěkně odspodu, patro po patře, aby člověk mohl cítit, že může využít celý svůj potenciál, aby se mohl radovat z (cítil uspokojení z...) naplňování svých vyšších potřeb (estetických, etických, spirituálních atd.) a realizovat se*“ (Svobodová, Švejsová 2012, s. 27). „*Základní lidské potřeby jsou společné všem lidským bytostem bez rozdílu pohlaví, rasy, věku. Jejich uspokojení vede k tomu, že se cítíme i fungujeme dobře (v činnostech i vztazích), že se cítíme tělesně, psychicky a sociálně v pohodě*“ (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová 2012, s. 190). Pokud dochází k absenci uspokojování některých z těchto potřeb, mohou nastat v dětském věku velké problémy, které mohou trvat po celou dobu života. Tuto myšlenku dále rozvádějí autoři, kteří tvrdí, že: „*Uspokojování základních lidských potřeb je tak zásadní, že nedostatky v této oblasti, zejména dlouhodobě nedostatečné uspokojování potřeb v průběhu dětství, může vážně narušit zdravý vývoj člověka*“ (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová 2012, s. 190). Sociálně znevýhodněné děti často nemají uspokojené tyto základní potřeby. Tudíž se u nich objevují problémy v chování.

4.3 Hra, pohádka, sociální učení

U dětí předškolního věku se rozvíjí pohybové a tělesné funkce. Děti v tomto období bývají velmi aktivní a velice důležitou rolí je hra. Prostřednictvím hry si děti vyjadřují svůj postoj k sobě samému i ke světu. Díky ní se prohlubují vztahy s vrstevníky. Děti se učí vzájemně komunikovat, osvojují si řečové dovednosti, procvičují fantazii i paměť. Vágnerová dále uvádí, že: *„Dítě prostřednictvím hry poznává okolní realitu, dává mu pocit bezpečí, umožňuje uspokojovat jeho přání, která v realitě nejsou možná“* (Vágnerová in Bartoňová 2009, s. 68).

V předškolním období se objevuje symbolická hra, která slouží k tomu, aby se dítě vyrovnalo s realitou. *„Symbolická hra mu dovoluje chovat se podle svých představ a přizpůsobit realitu, alespoň dočasně, svým potřebám“* (Vágnerová 2005, s. 186). Pomocí tematické hry si děti v předškolním období procvičují své budoucí role. Učí se v ní řešit různé situace, prožívat sociální role.

U dětí předškolního věku hrají velkou roli pohádky, které jsou typickým způsobem uvažování a prožívání. Pohádkový svět je pro dítě bezpečný a snadno se v něm může dítě orientovat. Děti se při nich setkávají s negativním i pozitivním chováním. Uspokojují potřebu ztotožnit se s hrdinou, který má často podobné problémy (Vágnerová 2005, s. 186, 187). Sociálně znevýhodněné děti neznají tradiční pohádky. Rodiče velmi zřídka pohádky čtou. Děti je znají převážně z televizních přijímačů, velmi zřídka se setkávají se čtenou formou.

V tomto období také dochází ve velké míře k sociálnímu učení. Velice důležitý je i citový vývoj. City u dítěte se objevují v činnostech i v chování. Dochází k rozvíjení vyšších, intelektuálních, estetických i morálních citů. V předškolním období se začíná rozvíjet volní chování a jednání. Jak uvádí autorka Bartoňová: *„Již od tohoto období je důležité vést děti k zachování návyků a pravidel, tlumit neúčinné projevy“* (Bartoňová 2009, s. 68). Dítě si osvojuje normy chování, napodobuje chování dospělých. Morální vývoj dítěte závisí na způsobu výchovy v rodině (Čáp, Mareš 2001, s. 227). Dítě se setkává s novými lidmi a dětmi a tudíž získává nové zkušenosti, které jsou důležité pro jeho další vývoj. *„Mnoho odborníků považuje věk do šesti let za zvlášť důležitý*

pro vývoj osobnosti. Podle některých je charakter v podstatě již zformován v tomto období“ (Čáp, Mareš 2001, s. 227).

5. Vzdelávání v předškolním věku

5.1 Mateřská škola

V předškolním období se děti setkávají s ostatními vrstevníky, začínají navazovat kontakty a komunikovat s ostatními dětmi i lidmi. Matějček se ve své knize zmiňuje, že *„V tomto věku na podkladě vývojových zisků v oblasti intelektové i citové se kladou základy pro vztah nad jiné vzácný, ušlechtilý a povznášející - totiž pro přátelství“* (Matějček 2013, s. 48).

Děti předškolního věku mohou navštěvovat zařízení, které ve většině případů představují mateřské školy, popřípadě přípravné třídy. Předškolní vzdělávání není v České republice povinné, ale i přesto většina českých dětí mateřskou školu navštěvuje. U romské menšiny je to však jiné. *„Podle sociologického výzkumu společnosti GAC (2009) poměrně vysoký počet romských dětí ze sociálně vyloučených rodin se neúčastní tohoto stupně vzdělávání“* (Kaleja 2012, s. 128). V těchto zařízeních dítě získává spoustu nových informací. Poznává nové lidi, prostředí. Jak uvádí Bartoňová: *„V tomto věku je vhodné zařazení do institucionální péče, která poskytne dítěti užitečné zkušenosti a současně přispívá k odpoutání ze závislosti na rodinném prostředí“* (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová in Bartoňová 2009, s. 69). Vzdělávání dětí je velice důležité. *„Předškolní vzdělávání se považuje za prvopočátek vzdělávání, které se organizuje a řídí požadavky a pokyny MŠMT, je koncipováno jako otevřený systém, který vychází z rodinné výchovy a spolupracuje s rodinou jako s rovnocenným partnerem“* (Bartoňová in Kaleja 2012, s. 128).

V předškolním vzdělávání se dítě rozvíjí v různých oblastech. Učí se samostatnosti, osvojuje si hygienické návyky a základní pravidla v chování. Mateřská škola doplňuje rodinnou výchovu a napomáhá k obohacení denního programu dítěte. Veškeré aktivity v mateřské škole by měly dítěti napomoci v pozdějším věku, např. při vstupu do základní školy. *„Předškolní vzdělávání se maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí“* (RVP PV 2006, s. 8). *„Cílem předškolního vzdělávání je rozvoj osobnosti dítěte v oblasti citové, rozumové, tělesné osvojení si základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských*

vztahů“ (Kaleja 2012, s. 128). Obzvláště jedinci se znevýhodněním mají s těmito aspekty problémy, proto je na ně při vzdělávání kladen velký důraz. Předškolní vzdělávání by mělo obohacovat denní program dítěte a mělo by mu v průběhu jeho předškolních let poskytnout odbornou péči. Základy vzdělávání předškolním obdobím by měly být založeny na promyšleném a společensky hodnotném základě.

Vzdělávání v mateřské škole, které zahrnuje celou řadu činností od pohybových, hudebních, výtvarných a jiných aktivit, by mělo být přednostně založeno na tzv. prožitkovém učení. Pro dítě v předškolním věku jsou přímé zážitky základem poznávání. Preferovanou a doporučovanou učební metodou v tomto věku je hra. *„Učební aktivity by proto měly probíhat především formou nezávazné dětské hry, kterou se dítě zabývá na základě svého zájmu a vlastní volby“* (RVP pro předškolní vzdělávání 2006, s. 9). Aktivity dětí jsou spontánní nebo řízené učitelem. Avšak i do aktivit řízených učitelem by se dítě mělo zapojit samo či na základě vhodně zvolené motivace. Nucení dítěte do činností není vhodné. Poměr těchto aktivit by měl být vyvážený. U dětí předškolního věku jsou velmi oblíbené např. námětové hry (hra na obchod, atd.). Tyto dětské hry rozvíjí situační učení. *„Situační učení je založené na vytváření a využívání situací, které poskytují dítěti srozumitelné praktické ukázky životních souvislostí“* (RVP pro předškolní vzdělávání 2006, s. 9). Děti v mateřské škole přejímají vzory chování. Tento jev nazýváme tzv. spontánním sociálním učení. Zejména pedagogové by měli tento fakt respektovat a předávat dětem správné vzory chování.

Den v mateřské škole by měl mít pevný řád a měl by obsahovat základní pravidla, která by každé dítě mělo znát a respektovat. Běžný den v mateřské škole začíná ranní volnou hrou, následují krátké pohybové aktivity a řízená činnost, při které se děti učí novým věcem. Velice důležitým bodem je také pobyt na čerstvém vzduchu. Po obědě dochází k odpočinku, případně děti navštěvují předškolní kluby. Odpolední program obsahuje volné hry. Denní program si každá mateřská škola přizpůsobuje dle svých potřeb, ale neměl by se výrazně lišit od ostatních mateřských škol.

Předškolní vzdělávání v mateřské škole by mělo být přizpůsobeno potřebám a možnostem dětí. *„Úkolem mateřské školy je kompenzace vývojových nerovností u dětí z rozdílného sociálně znevýhodněného či jazykového prostředí“* (Bartoňová 2009, s. 84). Mateřskou školu mohou navštěvovat děti s rozdílnými schopnostmi a vědomostmi. V předškolním vzdělávání mohou být vytvářeny třídy, které navštěvují děti přibližně stejného věku a i věkově vzdálenější.

Spolupráce mateřské školy a rodiny má velký význam nejen pro dítě. Velké přínosy má i pro rodiče a pedagogy. Rodiče sociálně znevýhodněných dětí se hůře zapojují do dění mateřské školy. Spolupráce jim nepřijde nijak významná. Jelikož se děti sociálně znevýhodněné často setkávají s nevhodnými výchovnými prostředky v rodinném prostředí, je potřebné, aby navštěvovaly mateřskou školu. Důležitost předškolního zařízení definuje autor Matějček a udává: *„Jestliže rodiče nemají právě vhodné rodičovské postoje nebo jestliže jejich výchovné zásady jsou přinejmenším „zvláštní“ a nesouměřitelné s běžnými normami okolní společnosti, dítě v mateřské škole poznává, to co je běžné a normální“* (Matějček 2013, s. 48).

5.2 Přípravné třídy

Jednou z forem předškolního vzdělávání jsou přípravné třídy v základních školách, které lze nazývat i jako nulté ročníky. Tyto třídy napomáhají dětem v přípravě na vyučování v základní škole. Činnost těchto tříd je primárně zaměřená na sociálně znevýhodněné děti. Legislativně jsou přípravné třídy vymezeny ve Školském zákoně (561/2004 Sb.) a ve vyhláškách MŠMT. Děti navštěvují přípravnou třídu v trvání jednoho roku. *“Přípravné třídy jsou primárně zřizovány pro děti se sociálním a kulturním znevýhodněním. Jsou určeny k systematické přípravě dětí na vstup do povinného vzdělávání v základní škole. Vzdělávací program, který děti absolvují v přípravné třídě, má sloužit jejich snadnějšímu začlenění do vzdělávacího procesu, aby se tím předešlo případným neúspěšným začátkům ve školní docházce“* (Šikulová a kol. s. 2011, s. 24)

„O zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání přípravné třídy je součástí školního vzdělávacího programu“ (561/2004 Sb. § 47, odst. 3).

Činnost dětí a učitelů v přípravné třídě je velmi podobná aktivitám v mateřské škole. I zde je nejdůležitější hra. Hra pomáhá v rozvoji dítěte. Zaměřuje se na individuální aspekty osobnosti každého dítěte. Učitelé volí často netradiční a alternativní metody (Bartoňová in Kaleja 2011, s. 84). Pozornost je také zaměřena na osvojování si hygienických návyků, na rozvoj komunikačních dovedností. *„Obecně má přípravný ročník velký význam pro rychlejší adaptaci romského dítěte v prvním ročníku a může rozhodujícím způsobem ovlivnit tempo vyučovacího procesu“ (Balabánová 1995, s. 17).*

V přípravném ročníku si děti rozšiřují slovní zásobu pomocí obrázků, her, říkadel, říkanek, písniček či básniček. Činnosti jsou střídány a vytvořeny tak, aby byly pro děti zajímavé a žáci udrželi pozornost. Při výuce se učí také správné výslovnosti a jsou napraveny vady výslovnosti (Dejmek, Hlaváček 1999, s. 15).

Děti ze sociálně znevýhodněných rodin bohužel nemají základní znalosti, dovednosti a návyky, které jsou po nich vyžadovány při vstupu do základní školy. Často se u těchto dětí projevují problémy z oblasti jemné motoriky, všeobecné informovanosti, atd. Přípravné třídy se podílejí na odstraňování jazykových bariér převážně u romských dětí. *„Blokáda způsobená jazykem je sama o sobě zdrojem mnoha neúspěchů romských dětí již na samém počátku vzdělávacího procesu včetně schopnosti abstrakce, atd.“ (Balvín 2004, s. 49).* Mnoho dětí romského původu má i v posledním roce předškolního věku problémy např. s určováním barev, poznáváním geometrických tvarů, ale také pojmenováním základních druhů ovoce či zeleniny, zvířat aj. s Ke zlepšení této situace ve velké míře napomáhají právě přípravné třídy.

5.3 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Nezávaznějším dokumentem, který upravuje vzdělávání v České republice je školský zákon. Vzdělávání dále také upravují kurikulární dokumenty. Mezi nejznámější patří tzv. Bílá kniha – Národní program rozvoje

vzdělávání v České republice a Rámcový vzdělávací program⁴. Tyto dokumenty obsahují úpravu obsahu, cílů vzdělávání, ale také podmínek, dle kterých vzdělávání probíhá.

V národním programu rozvoje vzdělávání tzv. Bílé knize se setkáváme s novými principy kurikulární politiky. Do vzdělávací soustavy je zaváděn nový systém kurikulárních dokumentů, který je vymezen pro žáky od 3 do 19 let. Zejména pro předškolní, základní, střední, vyšší odborné a jiné vzdělávání (RVP PV 2006, s. 5). Kurikulárními dokumenty se rozumí Národní program vzdělávání (NPV), Rámcové vzdělávací programy (RVP) a školní vzdělávací programy (ŠVP). *„NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezuje závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání).“* (RVP 2006, s. 5)

RVP byl zaveden v roce 2004. Na základě RVP si vytváří každá škola svůj vlastní školní vzdělávací program⁵. *„Rámcové vzdělávací programy specifikují obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, vymezují rámec pro návrh učebních plánů a formulují pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů“* (Bílá kniha 2001, s. 38). ŠVP uskutečňují vzdělávání na jednotlivých školách a představují školní úroveň. V obou případech se jedná o veřejné dokumenty, které jsou přístupné pro pedagogy i veřejnost.

RVP pro předškolní vzdělávání⁶ vymezuje požadavky, podmínky a pravidla, se kterými se setkáváme v institucionálním vzdělávání předškolních dětí. *„Jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol“* (RVP, 2006, s. 6).

Mezi hlavní principy RVP PV patří:

- akceptování přirozených vývojových specifíků předškolních dětí a následné jejich promítání do forem a metod vzdělávání

⁴ Dále jen RVP

⁵ Dále jen ŠVP

⁶ Dále jen RVP PV

- rozvoj a vzdělávání jednotlivého dítěte s přihlédnutím k jeho individuálním možnostem a potřebám
- vytváření základních klíčových kompetencí
- definování kvality předškolního vzdělávání (cíle, podmínky, obsahy)
- zajišťování srovnatelné pedagogické účinnosti ostatních RVP
- vytváření prostoru pro rozvoj různých programů a koncepcí
- využívání různých forem a metod, přizpůsobování vzdělávání regionální a místním podmínkám, možnostem, potřebám
- poskytování rámcových kritérií pro vnitřní a vnější evaluaci mateřské školy (RVP PV 2006, s. 6)

RVP PV obsahuje mimo jiné stanovení a vymezení rámcových cílů v předškolním vzdělávání. Pro pedagogy je velmi důležité stanovení cílů a neméně důležitá je důslednost v jejich dodržování. RVP PV zahrnuje cíle obecné (univerzální záměry), ale také dílčí cíle (v konkrétních vzdělávacích oblastech). Cíle pedagog naplňuje při veškeré činnosti vykonávané v předškolním vzdělávání.

„Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické, i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají“ (RVP PV 2006, s. 11). Pro úspěšné plnění těchto předpokladů je velmi důležité dodržování výše zmiňovaných záměrů. Dítě je v předškolním vzdělávání vedeno k samostatnosti, osvojuje si základní hodnoty společnosti a učí se poznávat.

Z obecných cílů vzdělávání vystupují konkrétní znalosti a dovednosti, které jsou v RVP PV pojmenovány jako klíčové kompetence. *„V kurikulárních dokumentech jsou obecně formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince“* (RVP PV 2006, s. 11). Klíčové kompetence si

každé dítě rozvíjí při všech činnostech již v mateřské škole. Učí se umění dorozumívat se, spolupracovat, soustředit se, atd. RVP PV stanovuje pět základních klíčových kompetencí – k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činností a občanské.

RVP PV dále stanovuje tzv. vzdělávací oblasti. *„Každá oblast zahrnuje tyto vzájemně propojené kategorie: dílčí cíle (záměry), vzdělávací nabídku a očekávané výstupy (předpokládané výsledky)“* (RVP PV 2006, s. 15). Každá vzdělávací oblast tedy učiteli nabízí jak určitou nabídku činností, tak popis toho, co by měl každý pedagog u činností dítěte pozorovat. Vzdělávací obsah v RVP je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí, které se nazývají: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost. Dítě a svět.

RVP PV se také zaměřuje na vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Do této oblasti také patří vzdělávání dětí se sociálním znevýhodněním. Za sociální znevýhodnění je považováno nevhodné rodinné zázemí či jazyková odlišnost. *„Snížená adaptabilita těchto dětí či zvýšená potřeba výchovy a vzdělávání v některé oblasti vyžaduje úpravu vzdělávacího obsahu i podmínek vzdělávání. V mateřské škole jsou uplatňovány speciální vzdělávací metody umožňující včasnou diagnostiku a rozvojovou stimulaci dětí“* (RVP PV 2006, s. 38). V každém jednotlivém případě je nutno zvážit potřeby dítěte, jeho schopnosti a dle tohoto vytvořit podmínky, dle kterých bude vzdělání probíhat. Učitel musí vždy individuálně přizpůsobit metody a prostředky výuky.

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Úvod

Impulesem k napsání této bakalářské práce je mé pětileté pedagogické působení v mateřské škole, ve které pracuji se sociálně znevýhodněnými dětmi. Práce s touto skupinou dětí je velmi odlišná od práce s běžnou skupinou předškolních dětí. Ráda bych formou této bakalářské práce seznámila čtenáře se zkušenostmi a poznatky, které jsem za dobu své praxe získala. Dlouhodobá spolupráce se sociálně znevýhodněnými dětmi mne velmi obohatila a naučila.

Práce je koncipována formou popisu mateřské školy, skupiny dětí, zejména však formou popisu činností, které jsem ve svém pedagogickém působení využila a to v rámci dopoledního vzdělávání a také v aktivitách pořádaných v odpoledních hodinách. Do těchto aktivit jsem zapojovala rodiče a ostatní děti i občany vesnice. Jedná se o činnosti různého zaměření (pohybové, výtvarné, hudební aj.), jejichž cílem bylo začlenit děti i rodiče do společnosti, podpořit jejich vzájemnou spolupráci. Seznam aktivit dělených dle ročních období může sloužit pedagogickým pracovníkům jako inspirace při práci s dětmi v mateřských i základních školách. Veškeré činnosti jsou ověřené lety, ve kterých jsem je s dětmi provozovala.

1.1 Cíl práce

Cílem práce je předložit program celoročních aktivit, které jsem aplikovala se sociálně znevýhodněnými dětmi. Aktivity jsou tematicky zaměřovány na roční období, svátky, významné dny, ale také zvyky a tradice. Důraz je kladen na fakt, že jsou činnosti zaměřené na rozvoj sociálně znevýhodněných dětí.

Práce je založena na kvalitativním výzkumu. *“Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Používají se relativně málo standardizované metody získávání dat. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audio a videozáznamy, deníky,*

osobní komentáře, poznámky, úřední dokumenty, úryvky z knih a všechno to, co nám přibližuje všední život zkoumaných lidí“ (Hendel 2005, s. 51-52). Seznam aktivit je sestaven z mimořádných aktivit doplňující běžnou činnost v mateřské škole. Zdrojem informací pro tuto práci je pozorování dětí při činnostech během pedagogického působení v mateřské škole. V knize metody a techniky pedagogického výzkumu je pozorování popisováno jako nejdůležitější technika shromažďování materiálu, cílevědomé vnímání skutečnosti. Pozorování zjišťuje stav, změny, vývoj daného jevu. Při pozorování musí být vyloučena jakákoliv osobní zaujatost (Kořínek 1975, s. 29-30). Z mého pohledu učitelky se většinou jednalo o tzv. zúčastněné pozorování. Při této metodě sběru dat je výzkumník v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací (Hendl 2005, s. 193).

Informace získané pozorováním dětí při aktivitách jsou doplněny informacemi získanými od dětí samotných, ale také jejich rodičů. Po každé mimořádné aktivitě jsme se v mateřské škole zaměřovaly na hodnocení zúčastněných.

Dále jsou informace doplňovány poznatky z analýzy dokumentů a výsledků činnosti dětí. Analýza dokumentů je velmi rozšířenou metodou, díky které získáváme vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty, ideje. Touto metodou získané poznatky většinou doplňují informace získané pomocí jiných výzkumných postupů (Hendl 2005, s. 132-133).

2. Projekt

Jedná o autorský projekt, ve kterém se objevují činnosti zaměřené na rozvoj schopností a dovedností (pohybových, výtvarných, hudebních, řečových, atd.). Činnosti z projektu jsem aplikovala se sociálně znevýhodněnými dětmi během mého pedagogického působení v mateřské škole, do které jsou integrováni sociálně znevýhodnění jedinci. Cílem bylo zlepšení podmínek k jejich začlenění do společnosti a podmínek přispívajících k jejich komplexnímu rozvoji a vývoji. Pomocí aktivit byla také rozvíjena schopnost spolupráce.

2.1 Mateřská škola

Mateřská škola, ve které probíhal výzkum pro zpracování této bakalářské práce, se nachází v malé vesničce v Novohradských horách. V obci žije přibližně 300 obyvatel. Většinu obyvatelstva této vesnice lze označovat jako sociálně znevýhodněné - rodiny mají problémy s materiálním zabezpečením. Tento aspekt je zapříčiněn nevhodnou polohou obce s nízkou pracovní příležitostí. Velká část občanů této obce je závislá na sociálních dávkách či evidována na úřadu práce.

Mateřskou školu navštěvuje 15 dětí, a proto je zde počet pracovníků je nízký – působí zde jeden hlavní pedagogický pracovník a odpolední činnost zajišťuje nepedagogická pracovnice. Některé děti pocházejí z romských rodin, avšak i u zbylých dětí je možné sledovat špatné sociální podmínky (zhoršené bytové podmínky, nedostatečný hmotný rozvoj). Díky tomuto aspektu je vzdělávání dětí v mateřské škole bezplatné. V případě placených školních aktivit (divadla, výlety, plavecký výcvik) se mnoho dětí neúčastní. Většina rodin těchto dětí je pod dlouhodobým dohledem sociálních pracovníků. Znalosti a dovednosti dětí při vstupu do mateřské školy neodpovídají celospolečenským předpokladům (neosvojené hygienické návyky, nedostatečné jazykové schopnosti, nesamostatnost). Dětem je k dispozici třída, jídelna, odpočinková místnost a tělocvična. V současné době je školka po rekonstrukci.

V mateřské škole je vytvořen speciální vzdělávací program „Co je krásy na světě“, který je realizován na základě rámcového vzdělávacího programu pro

předškolní vzdělávání. Výuka je zaměřena a přizpůsobována dětem sociálně znevýhodněným. Velký důraz je kladen na začleňování sociálně znevýhodněných dětí do kolektivu. Je podporován rozvoj osobnosti předškolního dítěte, zdravý citový, rozumový a tělesný vývoj. V předškolní výuce je upřednostňováno osvojování si základních pravidel chování, životních hodnot a mezilidských vztahů. Naše mateřská škola se zaměřuje na zvládnutí hygienických pravidel, samoobsluhu, získávání základních pro život důležitých poznatků. Všechny tyto aspekty jsou realizovány formou hry.

Při vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků je v naší mateřské škole kladen velký důraz na vzájemnou komunikaci, která je rozvíjena při činnostech ve výuce. Ve výchovném procesu se prolínají všechny druhy výchov (hudební, výtvarná, tělesná, dramatická, environmentální).

Vzdělávání je zaměřeno na prožití konkrétní situace. U každé činnosti se snažím, aby si ji děti samy vyzkoušely a uměly ji později využít v praktickém životě. Mnohdy se setkávám s případy, kdy dětem chybí základní znalosti hygieny a společenských návyků, které by měly být upevněny již v raném dětství v rodině. Zejména na tyto činnosti se zaměřuji nejčastěji a usiluji o jejich osvojení.

Při ranních hrách je dětem k dispozici volná hra, ve které využívají různé hračky, učební pomůcky. Mezi nejoblíbenější patří puzzle, demonstrační obrázky, stavebnice, autodráhy. Oblíbenost těchto pomůcek je zapříčiněna zejména tím, že se děti s těmito věcmi běžně doma neseťkávají. Ve volné hře se děti učí vzájemné toleranci, dorozumívání, sebeovládání, komunikaci s ostatními dětmi. Velký důraz je kladen na individuální přístup, kdy si děti osvojují a upevňují potřebné vědomosti a také na komunikaci dětí s učitelem. Pro děti se snažím být nejen učitelkou, ale také přítelem, který jim pomůže zvládat situace, se kterými se mohou v běžném životě setkat. Děti získávají a utvrzují si poznatky a vědomosti v oblastech jemné motoriky, grafomotoriky, matematických představ, správného vyjadřování a dorozumívání, pozornosti, paměti.

V naší mateřské škole provádím každý den pohybové činnosti. Děti hrají různé pohybové hry, při kterých se učí dodržování a respektování pravidel. Ve

hře se děti učí spolupracovat. S dodržováním základních pravidel v chování a respektem bývá na začátku školní docházky problém, který však bývá ve většině případů postupem času díky těmto hrám odstraněn. To osobně považuji za velký úspěch. Do každodenních pohybových činností zařazuji rozcvičku, při které využíváme různé cvičební pomůcky.

Dále se při své činnosti zaměřuji na osvojování si hygienických návyků. Každodenní náplní je opakování těchto pravidel, s nimiž děti mají problémy a nemají je osvojené z rodinného prostředí. Děti mají také problémy s pozorností, je potřebná větší motivace. Velice oblíbenými činnostmi jsou výtvarné a pracovní. Většina dětí nemá zkušenosti s pomůckami, které jsou v těchto činnostech používány, a ve školce se s nimi prvně setkává. Tyto činnosti bývají realizovány v menších skupinkách, jelikož je potřebná individuální péče u každého dítěte.

Děti mají možnost navštěvovat různá divadelní představení, výlety, plavání. Při těchto akcích přichází děti do kontaktu s ostatními vrstevníky ze sousední mateřské školy. Při těchto akcích se učí samostatnosti v jízdě autobusem, obohacují si své znalosti. Obecní úřad přihlíží na obtížnou situaci těchto rodin a přispívá finančními prostředky na autobusovou dopravu.

Mateřská škola je zapojena do rozvojového programu, který je zaměřen na podporu škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se sociokulturním znevýhodněním a to od roku 2010.

3. Projekt celoročních mimořádných aktivit

Veškeré mimořádné aktivity a činnosti, které jsem za své pedagogické praxe využila, jsou zaměřeny na začleňování sociálně znevýhodněných dětí do společnosti ostatních dětí a lidí. Většina aktivit byla koncipována jako tvořivá či hravá odpoledne pro žáky naší mateřské školy, ale také pro jejich rodiče a ostatní obyvatele obce. Ti se zároveň podílejí na organizaci a realizaci. Naším záměrem je nejen začlenění sociálně znevýhodněných dětí do majoritní společnosti, ale také naučit majoritní společnost respektovat a chápat společnost menšinovou. Velmi důležitá je také spolupráce s místním obecním úřadem, který umožňuje uskutečnění z hlediska materiálního a finančního zabezpečení (občerstvení, materiál, odměny a dárky pro děti).

Děti se díky těmto činnostem seznamují s novými poznatky v různých oblastech a získávají nové informace, které by v rodinách se znevýhodněním mnohdy nezískaly. Při činnostech se učí spolupracovat a komunikovat s ostatními dětmi i lidmi. Jedná se o činnosti různého zaměření

Každá z těchto mimořádných aktivit se v obci setkala se zájmem a velkou účastí dětí, ale také dospělých.

V rámci této bakalářské práce jsem činnosti tematicky rozdělila dle ročních období.

3.1 Podzim

Do tohoto bloku jsem zařadila celkem osm činností. Některé z nich jsou zaměřené na podzimní tematiku, podzimní přírodniny. Děti si při hravých činnostech osvojují potřebné informace. Prostřednictvím her a prožitkových činností se děti seznamují se znaky podzimu, uvědomují si zákonitosti přírody.

Zbylé činnosti jsou prakticky a výtvarně zaměřené.

Bramboriáda

Dílčí vzdělávací cíle: vytváření podvědomí o přírodním prostředí

Očekávané výstupy: rozšíření znalostí a dovedností o přírodním prostředí a určitých přírodninách

Pomůcky: brambory, přírodniny (šípky, jeřabiny, žaludy, kaštiny, suché listy), drátek, proutěné koše, bramborová tiskátka, čtvrtky, barvy, kužele, kruhy, lžíce

Místo realizace: venku

Popis činnosti: Cílem této činnosti bylo seznámit děti s jednou z nejdůležitějších plodin – bramborami. V rámci hravého odpoledne se děti dozvěděly, jak se brambory sází, sklízí, co se z nich vše dá uvařit. S pomocí rodičů vyráběly bramborové postavičky, které zdobily různými přírodninami. Při této činnosti si děti vyzkoušely bramborové obtisky. Brambory jsem použila i při pohybových hrách. Děti házely bramborou na určitý cíl, třídily je podle barev. Zdolávaly slalom s bramborou položenou na lžici. Venkovní atmosféra akce byla obohacena smažením a ochutnávkou bramboráků.

Podzimní odpoledne

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj užívání všech smyslů

Očekávané výstupy: rozlišovat chutě, rozlišovat druhy přírodnin

Pomůcky: přírodniny (šíšky, jeřabiny, šípký, žaludy, kaštiny, listy), ovoce, zelenina, škrabošky na oči, barevné misky

Místo realizace: venku

Popis činnosti: Při této odpolední činnosti děti společně s rodiči vyráběly skřítky „podzimníčky“ z přírodních materiálů. Seznamovaly se a poznávaly různé podzimní přírodniny, zeleninu a ovoce, které také ochutnávaly (starší děti ochutnávaly se zavázanýma očima). Dále děti třídily druhy ovoce podle barev do příslušných misek. Cílem této činnosti bylo upevnění znalostí o přírodninách, rozvoj estetického cítění a spolupráce, seznámení s netradičními prvky podzimní přírody.

Drakiáda

Dílčí vzdělávací cíle: poznávání pravidel soužití lidí ve společnosti, rovoj spolupráce

Očekávané výstupy: vyjednávat s dětmi i dospělými a domluvit se

Pomůcky: papírový drak

Místo realizace: louka

Popis činnosti: Cílem této činnosti bylo seznámit děti s tradiční podzimní zábavou. V rámci mateřské školy si děti vlastnoručně vyrobily draky, které poté na této akci prezentovaly. Akce se setkala s velkým zájmem i ostatních dětí z obce. Během tohoto zábavného odpoledne bylo uspořádáno několik různých soutěží, během kterých spolupracovaly věkově odlišné skupiny dětí.

Podzimní olympiáda

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj fyzické a psychické zdatnosti

Očekávané výstupy: zvládnout základní pohybové dovednosti (hod na cíl, zdolání slalomu, pohyb ve skupině dětí)

Pomůcky: pytle na skákání, kužele, kolo, odrážedlo, diplom, medaile, odměny

Místo realizace: hřiště

Popis činnosti: Při této činnosti si děti zdokonalovaly své pohybové schopnosti v různých pohybových disciplínách - běh, skok z místa, hod na cíl, jízda na kole, odrážedle mezi kužely - s pomocí rodičů. Děti skákaly v pytli na určité vzdálenosti a na závěr si společně s rodiči zahrály pohybovou hru. Cílem činnosti bylo zejména učení se pravidlům a fair play.

Pexesiáda

Dílčí vzdělávací cíle: vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a učení

Očekávané výstupy: přemýšlet a vést jednoduché úvahy, nacházet společné znaky

Pomůcky: pexesa, pamětní list, občerstvení

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Tato činnost byla uspořádána v prostorách naší mateřské školy. Cílem bylo zapojit rodiče a děti do hry s pexesem, učit se pravidlům, spolupracovat, rozvíjet logické myšlení a paměť. Pro mnoho dětí byla tato hra nová. Při hře docházelo ke střídání hráčů. Občerstvení bylo zajištěno v podobě limonády a buchty. Všichni zúčastnění si odnesli pamětní list.

Korálkování

Dílčí vzdělávací cíle: zdokonalování v oblasti jemné a hrubé motoriky

Očekávané výstupy: ovládat koordinaci ruky a oka, zvládat jemnou motoriku

Pomůcky: paměťový drát, nádoby na korálky, kleštičky, dětské písničky na cd, rádio, občerstvení

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Děti společně s rodiči navlékaly různé korálky na paměťový drát a mohly si z něj vyrobit náramek, náhrdelník. Výběr a velikost korálků jsem přizpůsobila dle věku dětí. Pro zpříjemnění atmosféry jsem použila přehrávání dětských písniček na rádiu. Pro děti a rodiče jsem zajistila občerstvení - káva, čaj, buchta. Cílem aktivity byl rozvoj estetického cítění, motoriky, seznámení s novými materiály a postupy.

Pro tuto činnost jsem se nechala inspirovat knihou Navlékáme korálky (S. Burnhamová).

Dopoledne s rodiči

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj schopnosti spolupracovat

Očekávané výstupy: chovat se zdvořile a přistupovat k druhým s úctou

Pomůcky: puzzle, stavebnice, kostky, omalovánky, vystřihování, malování vodovými barvami

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Rodiče navštívili mateřskou školu a strávili se svými dětmi část dopoledne. Na výběr jsem připravila několik pomůcek, které mohli společně využívat. Skládali puzzle, hráli si se stavebnicemi, kostkami. Mohli také s dětmi vystřihovat a vybarvovat podzimní motivy (listy, ovoce, zeleninu). Na závěr si společně rodiče i děti zatancovali a zaspívali. Cílem návštěvy rodičů v mateřské škole bylo upevnění vztahu rodič – dítě a také rodič – mateřská škola, zlepšení spolupráce mezi učitelkou a rodiči.

Výroba mýdel

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj estetického vnímání a prožívání

Očekávané výstupy: prožívat radost ze zvládnutého a poznaného

Pomůcky: mýdlová hmota, formičky na mýdlo, sporák, hrnec s vodou zavařovací sklenice, špejle, barvy a vonné esence na mýdlo, korálky, mušle, písničky, občerstvení

Místo realizace: klubovna

Popis činnosti: Tato činnost byla uspořádána v místní klubovně. Děti s pomocí rodičů rozpouštěly po skupinkách mýdlovou hmotu, kterou obarvily barvou, popřípadě přidaly vonnou esenci. Hmotu lily do připravených formiček, které mohly vyplnit různými předměty (mušle, korálky.) Atmosféru jsem oživila zreprodukovanou hudbou. Cílem činnosti bylo seznámení s novou netradiční aktivitou.

Inspirací pro tuto činnost mi byla kniha Mýdla (J. Šabatka).

3.2 Zima

V tomto tematickém bloku je zařazeno celkem šest činností. Většina je zaměřena na vánoční tematiku a téma adventu. Toto období je dětmi velmi oblíbené a plné očekávání. Pro zachování tradičního obrazu Vánoc a adventu se v mateřské škole zaměřujeme na věci a činnosti, které mnohé děti neznají a doma nepraktikují. Seznamujeme děti s tradicemi a snažíme se, aby pro ně Vánoce nebyly pouze materiálně zaměřené. Mnoho dětí, ze sociálně znevýhodněných rodin má velmi zkreslenou představu o tradičním prožívání vánočních svátků. Společné aktivity rozvíjejí a posilují u dětí chování ve vztahu k druhým, ale také vnímání a prožívání.

Výroba svíček

Dílčí vzdělávací cíle: osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, rozvoj poznatků o přírodě a jejích produktech

Očekávané výstupy: zacházet s netradičními předměty a zvládat netradiční postupy

Pomůcky: včelí plásty, ozdoby, plechy

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Cílem této aktivity bylo seznámit děti s postupem výroby svíček, s materiálem, ze kterého se vyrábějí (odkud pochází, atd.). Nejen děti z mateřské školy, ale také někteří obyvatelé obce si rádi vyrobili netradiční dárek pro své blízké.

Na výrobu svíček jsem nahřála plechy na topení. Pomocí nahřátých plechů, které sloužily jako podložky, si děti s rodiči vyráběly z včelích plástů svíčky. Hotové svíčky si nakonec ozdobily různými předměty.

Inspirace k této činnosti byla čerpána z <http://www.rucnivyroby.eu/index.php/svicky.html>.

Výroba svícňů, adventních věnců

Dílčí vzdělávací cíle: zdokonalování dovedností v hrubé a jemné motorice

Očekávané výstupy: zacházet s různorodými materiály, rozvoj estetického vnímání

Pomůcky: chvojí, aranžovací hmota, polystyrenový podklad na věnec, drátek, nůžky, svíčky, přírodniny, mašle, ozdoby

Místo realizace: klubovna

Popis činnosti: Tato aktivita byla koncipována jako tvořivé odpoledne dětí z mateřské školy spolu s rodiči a širokou veřejností. Atmosféra celého odpoledne byla dotvořena poslechem vánočních koled a ochutnávkou vánočního cukroví. Cílem činnosti bylo seznámení dětí s jedním ze současných symbolů adventu – adventním věncem. Dále se při této činnosti opět rozvíjí spolupráce a tolerance mezi obyvateli obce.

Při výrobě adventního věnce děti s rodiči nejdříve vytvořily podklad z jehličí, poté následovalo zdobení věnců různými ozdobami a přírodninami. Tyto předměty se upevňovaly pomocí tavné pistole.

Při výrobě vánočních svícňů zapichovaly děti jehličnaté větve do aranžovací hmoty a zdobily různými ozdobami.

Pečení a zdobení perníčků

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj společenského a estetického vkusu

Očekávané výstupy: zacházet šetrně s pomůckami a materiálem

Pomůcky: těsto na perníky, formičky, plech na pečení, vajíčko na potřetí; bílek, cukr, sáček na zdobení

Místo realizace: klubovna, třída

Popis činnosti: I zde se jednalo o odpolední činnost určenou pro děti a jejich rodiče či ostatní občany. Těsto jsem připravila s dětmi ve školce při ranních hrách. Děti s rodiči společně vykrajovaly z těsta perníčky, které se pekly v troubě. Perníky jsme poté společně nazdobili. Cílem této činnosti je seznámení s tradiční vánoční pochutinou, rozvoj jemné motoriky.

Zpívání vánočních koled

Dílčí vzdělávací cíle: seznamování s hudebním uměním

Očekávané výstupy: vyjadřovat se prostřednictvím hudebních činností

Místo realizace: venku (u vánočního stromku)

Popis činnosti: Zpívání vánočních koled je spojováno s rozsvícením vánočního stromečku v obci. Jedná se o večerní akci, které se účastní děti mateřské školy, rodiče i ostatní občané vesnice. Děti zpívaly známé vánoční koledy, hrály na hudební nástroje. Vánoční koledy jsme trénovali po celý advent v mateřské škole. Cílem této akce je nejen navození vánoční atmosféry pro všechny obyvatele, ale také o potvrzení spolupráce sociálně znevýhodněných rodin se zbylými občany obce. Koledy jsme se učili dle publikace Koledy – Jihočeské Vánoce (L. Tyllner).

Sněhulákiáda

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj kooperativních schopností

Očekávané výstupy: spolupracovat s ostatními

Pomůcky: mrkev, uhlí, šály, staré hrnce, pruty,

Místo realizace: Prostor před MŠ

Popis činnosti: Cílem tohoto společného odpoledne bylo zejména připomenutí tradiční zimní radovánky. Pro mnoho dětí v dnešní době je stavění

sněhuláků či jakákoli jiná hra v zimě venku vzácností. Svůj volný čas tráví raději doma.

Při této činnosti děti společně s rodiči stavěly sněhuláky. Soutěžící byli rozděleni do skupinek a jejich cílem bylo postavit a ozdobit nejhezčího sněhuláka, který dostal i své jméno.

V roce 2014 byla naše škola zároveň zapojena do projektu Sněhuláci pro Afriku (<http://snehulaci-pro-afriku.webnode.cz/>).

Zimní olympiáda

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj fyzické a psychické zdatnosti

Očekávané výstupy: pohybovat se na sněhu a ledu

Pomůcky: boby, pytle, imitace snowboardu, hokejky, puk, medaile

Místo realizace: louka

Popis činnosti: Cílem tématu „Zimní sporty“, do kterého byla zařazena také venkovní zimní olympiáda v naší mateřské škole, bylo seznámení dětí s tradičními olympijskými sporty, stručně s tématem zimních olympijských her, ale také seznámení s tradičními venkovskými zimními sporty, sportovními potřebami a jejich následným praktickým využitím. Téma se prolínalo také do výtvarné činnosti či praktických činností. V rámci příprav na olympiádu děti trénovaly určité sporty i během výuky přímo v prostorách mateřské školy (střelba pukem na bránu, atd.)

Zimní olympiáda je pořádána v odpoledních hodinách. Soutěžící (děti, rodiče) se účastní různých disciplín:

- slalom s boby (rodiče táhnou boby s dítětem)
- jízda na pytli (rodič a dítě)
- hod sněhovou koulí
- držení rovnováhy na snowboardu
- hokej, atd.

3.3 Jaro

Tento blok obsahuje osm metod a je zaměřený na jarní motivy (květiny, domácí zvířata a jejich mláďata, návrat ptáků z teplých krajin, atd.) a změny, které v přírodě probíhají v tomto období. Cílem činností tohoto bloku je zejména učení se vnímání přírody, která nás obklopuje. Jsou zde také zařazeny aktivity spojené s vítáním jara a také aktivity, které vedou ke zlepšení vztahu dětí k přírodě.

Vynášení Morany

Dílčí vzdělávací cíle: osvojení pohybových a hudebních dovedností, rozvoj podvědomí o přírodním prostředí

Očekávané výstupy: sladit pohyb s rytmem hudbou; porozumět, že změny ročních období jsou samozřejmé

Pomůcky: dřevěný kříž, seno, staré oblečení, fixy, krepový papír, vlna, tavná pistole, hudební nástroje

Místo realizace: třída, vesnice

Popis činnosti: Cílem této jarní aktivity je seznámení dětí se starou slovanskou tradicí. Tradice a zvyky se v současné době z mnoha rodin vytrácejí a je nutné je dětem připomínat.

Při této akci děti s rodiči vyráběly Moranu. Na dřevěný kříž připevnily hlavu vytvořenou ze starého trika naplněného senem, namalovaly obličej, připevnily nos. Zbytek těla byl vytvořen zbytkem látek, které byly opět naplněny senem. Moranu děti ozdobily krepovým papírem. Následovalo loučení se zimou a vítání jara. S pomocí říkanek, doprovázenými hudebními nástroji společně obcházely celou vesnici. Nakonec byla zapálená Morana hozena do potoka.

Malování na hedvábí

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj estetického vnímání

Očekávané výstupy: těšit se z hezkých a příjemných zážitků; výtvarné projevení se

Pomůcky: hedvábné šály, barvy na hedvábí, štětce, sůl, fén,

Místo realizace: klubovna

Popis činnosti: Toto společné odpoledne pro rodiče s dětmi bylo zaměřené na seznámení s netradiční výtvarnou technikou – malováním na hedvábné šály. Technika je zařazena do jarního bloku z důvodu, že šály sloužily dětem jako dárek ke Dni matek. Cílem činnosti je nejenom rozvoj estetického vnímání a praktických zkušeností, ale také rozvoj spolupráce a upevnění citových vazeb v rodině.

Děti s rodiči měly k dispozici různé barvy na hedvábí, které mohly pomocí štětců zapouštět do mokrých hedvábných šál, popřípadě použít krystaly soli. Po použití barev následovalo fénování, pro rychlejší usušení výtvarů. K dispozici jsem připravila žehlicí prkno a žehličku na zažehlení barev do hedvábí.

Námět je čerpán z těchto internetových stránek: <http://www.s-tvoreni.cz/malovani-hedvabi/>

Velikonoční tvoření

Toto společné odpoledne bylo spojeno s tematiku Velikonoc. Cílem bylo nejenom další společné setkání obyvatel obce za účelem upevnění vztahů a rozvoje spolupráce, ale hlavně připomenutí svátků jara. Děti byly seznámeny se starými zvyky a tradicemi. Velmi zajímavé bylo jejich porovnání s dnešním obrazem Velikonoc. V dětech se velmi rozvíjela zvědavost a radost z poznávání nového. Při výrobě velikonočních kraslic různými technikami docházelo k rozvoji fantazie, tvořivosti, zručnosti a jemné motoriky. Pletli jsme také pomlázky.

Dílčí vzdělávací cíle: zdokonalování jemné motoriky, koordinace ruky a oka

Očekávané výstupy: zacházet s výtvarným materiálem

Pletení pomlázek:

Pomůcky: vrbové proutky, provázek, mašle

Místo realizace: zahrada

Popis činnosti: Při této činnosti se učily děti s rodiči plést pomlázky. Byla zde velká potřeba dospělých a tím byl rozvíjen zejména vztah dítě – rodič (dítě –

dospělá osoba). Při pletení jsem děti seznamovala s historií tohoto velikonočního symbolu.

Velikonoční kraslice:

Děti při této činnosti měly možnost vyzkoušet řadu metod barvení (zdobení) velikonočních kraslic.

Krupičková technika:

Pomůcky: dětská krupička, noviny, špejle, kelímek, lepidlo, štětec, vodové barvy

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Děti společně s rodiči obalovaly potřená lepidlem potřená vajíčka dětskou krupičkou. Po zaschnutí barvily různými vodovými barvami.

Novinová technika

Pomůcky: noviny, lepidlo, štětec

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Při této velikonoční akci děti s rodiči vyráběly velikonoční vajíčka tak, že lepily novinový papír na vyfouklá vajíčka a poté dobarvovaly fixami a pastelkami.

Dalšími metodami, které jsme postupně vyzkoušeli, byla ubrousková technika, barvení vajíček v cibulových slupkách, zdobení voskovkami, omotávání vajíčka bavlnkou, atd.

Při tomto odpoledni byla vytvořena stanoviště s jednotlivými technikami a každé z dětí si mohlo vybrat, kterou z metod si vyzkouší. Rodiče mi byli velkým pomocníkem při realizaci tohoto povedeného odpoledne.

Inspiraci jsem čerpala z knih Velká kniha pro malé mistry (U. Barffová, I. Burkhardtová) a Velká kniha pro malé mistry 6 (E. Dusselderferová).

Den matek – zdobení květináčů

Při příležitosti Dne matek jsem uspořádala odpolední tvoření s cílem seznámit děti s ubrouskovou technikou a jinými možnostmi zdobit keramiku. Při těchto aktivitách dochází k rozvoji tvořivosti, motoriky, ale také trpělivosti a snahy.

Již při činnostech v mateřské škole jsou děti seznamovány se Dnem matek. V dětech je rozvíjen vztah k matce. Naší snahou je celkové pochopení základních rodinných vztahů, pochopení role matky. Rozvíjíme slušné chování k rodičům i ostatním dospělým.

Květináče vlastnoručně nazdobené dětmi poté sloužili jako dárek pro maminky.

Dílčí vzdělávací cíle: zdokonalování jemné motoriky, koordinace ruky a oka

Očekávané výstupy: zacházet s výtvarným materiálem

Ubrousková technika:

Pomůcky: květináč, lepidlo na ubrouskovou techniku, různé ubrousky, nůžky

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Při této činnosti děti s rodiči lepily na květináče různé vystřižené kousky ubrousků.

Malování na květináče

Pomůcky: květináče, akrylové barvy, štětce

Místo realizace: třída

Popis činnosti: Děti s rodiči malovaly akrylovými barvami na květináče. Nejčastějším tématem byly jarní motivy.

Náměty k tématu Dne matek jsem čerpala z knih Hry a nápady pro školáčky – Jaro (Z. Marková) a Jaro (D. Šottnerová). Techniky k výzdobě květináčů jsem čerpala z webových stránek: <http://tvorilka.com/kategorie/napady-tipy-techniky/ubrouskova-technika-decoupage/>.

Den Země

Den Země, který se slaví každoročně 22. 4., si připomínáme i v naší mateřské škole. Je velmi důležité dětem připomínat základy ekologie a správného chování k přírodě. Bohužel i v dnešní době je pro mnoho dětí a mnohdy i rodičů správné chování k přírodě velkou neznámou.

Děti jsou při činnostech v mateřské škole a také při tomto společném setkání seznamovány s historií Dne Země a důvodem této tradice.

Dílčí vzdělávací cíle: vytvoření podvědomí o vlastní sounáležitosti s přírodou

Očekávané výstupy: pomáhat pečovat o okolní životní prostředí, dbát na pořádek a čistotu

Pomůcky: víčka od pet lahví, čtvrtka, lepidlo,

Místo realizace: příroda, šk. zahrada

Popis činnosti: Tuto akci jsem uspořádala v odpoledních hodinách. Nejdříve jsme společně s rodiči a dětmi uklidili odpadky na louce a v lese. Při spolupráci dětí a rodičů byly opět utužovány rodinné vztahy, rozvíjena zodpovědnost a hodnoty chování. Poté vytvářeli různé obrázky z víček od pet lahví.

Čarodějnické odpoledne

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj kulturního podvědomí, rozvoj fyzické zdatnosti

Očekávané výstupy: vnímat, že svět má řád a historii, koordinovat pohyby těla,

Pomůcky: košťata, pytle, dřevěný kříž, staré oblečení, fixy, vlna, seno, občerstvení (buřty, chleba)

Místo realizace: školní zahrada

Popis činnosti: Tato akce je zaměřena na tematiku pálení čarodějnic a Filopojakubskou noc. Děti jsou seznamovány s historií zvyků a také s dnešní podobou tohoto svátku. Nejen pro děti jsou tyto informace nové a zajímavé.

Jednalo se opět o společně strávené odpoledne dětí s rodiči a ostatními obyvateli obce.

Na této čarodějnické akci děti s rodiči zdolávaly různé disciplíny (létání na koštěti, skákání v pytli), vyráběly čarodějnice - ze starého oblečení, které připevnily na dřevěný kříž a naplnily senem. Poté si všichni upekli buřty a následně upálili čarodějnice na ohni. Při činnostech se rozvíjejí nejen pohybové schopnosti dětí, ale také jejich tvořivost a samostatnost.

Dětský den

Dílčí vzdělávací cíle: rozvoj schopnosti žít ve společnosti ostatních lidí, rozvoj fyzické zdatnosti a spolupráce

Očekávané výstupy: chovat se zdvořile, dodržovat pravidla her

Pomůcky: prolézací tunel, pytle, kuželky, obrázky (zvířata, rostliny), plechovky, branka, míčky, lano, kartička na krk, razítka

Místo realizace: školní zahrada

Popis činností: Cílem této aktivity bylo zejména potěšit děti a oslavit s nimi jejich svátek – Den dětí. Tato akce je již po mnoho let nejoblíbenější a nejnavštěvovanější. Je koncipována jako společné odpoledne všech obyvatel obce zaměřené na hru a dětskou zábavu.

V tento den každé dítě dostalo na krk kartičku, se kterou s rodiči obcházelo stanoviště a plnilo různé disciplíny (prolézání tunelem, skákání v pytli, porážení kuželek, poznávání a pojmenování zvířat, rostlin, shazování plechovek, kopání míče do branky, přetahování). Na závěr jsem uspořádala diskotéku, kde si děti a rodiče zatancovali. Akce byla obohacena občerstvením v podobě grilování.

Vítání prázdnin

Dílčí vzdělávací cíle: osvojení si poznatků potřebných k vykonávání jednoduchých činností

Očekávané výstupy: zvládat běžné činnosti a požadavky

Pomůcky: poklad (bonbony v krabici, krepový papír)

Místo realizace: louka, školní zahrada

Popis činnosti: Obdobně jako oslava dětského dne bylo také vítání prázdnin zaměřeno zejména na potěšení dětí a jejich pobavení. Odpoledne je dětem odměnou za celoroční práci.

Při této akci děti hledaly poklad, který jsem schovala na okraj lesa. Děti s rodiči se řídily podle značek vytvořených z krepových papírů, které je naváděly, jakým směrem mají jít. V pokladu na děti čekaly sladké odměny. Po příchodu ke školce si všichni opekli buřty.

Při hře docházelo k upevňování rodinných vztahů, vztahů mezi dětmi, k rozvoji spolupráce.

3.4 Hodnocení činností realizovaných v MŠ

Pro účely hodnocení činností realizovaných během roku v mateřské škole jsem provedla rozhovory s některými dětmi, rodiči, vedením obce, ale také mou kolegyní. Uvádím pouze vybrané otázky a odpovědi, které stručně shrnují názor jednotlivých skupin zúčastněných. Uvádím přepis vybraných otázek jednotlivých rozhovorů.

Přepis rozhovorů:

a) Rozhovory s dětmi (vybrané otázky)

Rozárka, 5 let

Líbí se ti ve školce? *„Jo, líbí. Je tu hodně hraček a mám tu kamarádky.“*

Jaká z tvořivých dílen se ti nejvíce líbila? *„Nejvíce se mi líbilo vyrábění svíček. S mamkou jsme jednu daly babičce a jednu dostala teta.“*

Co všechno sis mohla vyrobit? *„Já už si nepamatuju. S mamkou jsme malovaly jednou šálu. To bylo hezký.“*

Chtěla bys něco dělat znova? *„Karneval. Tam jsme dostali hodně sladkostí.“*

Leonardo, 4 roky

Líbí se ti ve školce? *„Ano, rád si tu hraju. Nejradši mám auta.“*

Byl jsi na karnevale? *„Jo, i s mamkou a bráchou. Byl jsem indián.“*

Co se ti tam líbilo? *„Tancování“*

Chodíš s mamkou do školky vyrábět i odpoledne? „Někdy. Když má mamka čas. Na Vánoce jsme zpívali u stromečku.“

Kevin, 6 let

Těšíš se do školy? „Ne, tam nebudou hračky.“

Ve školce se ti tedy líbí? „Jo, tady je to super.“

Jaká z aktivit se ti nejvíce ve školce líbí? „Jezdíme plavat. Už to umím. A ještě cvičení – vyhrál jsem medaili na olympiádě.“

Co tě nebavilo? „Nevím.“

Sandra, 6 let

Líbí se ti ve školce? „Líbí, ale nebaví mě vyrábět?“

Co děláš ve školce nejraději? „Hraju si a zpívám.“

Jaká z tvořivých dílen se ti nejvíce líbila? „Malování vajíček na Velikonoce. Byla se mnou i babička s tetou.“

Chodíte na každou odpolední akci? „To nevím, ale baví mě to tam skoro vždycky.“

b) Rozhovory s rodiči (vybrané otázky)

Matka - dcera 5 let

Pokládáte počet akcí MŠ pro rodiče a děti za dostatečný? „Jsem vcelku spokojená. Dcera je ve školce ráda.“

Jak se Vám spolupracuje s učitelkami? „Nevidím ve spolupráci problém.“

Co má Vaše dítě v MŠ nejraději? „Dcera ráda maluje. Pravidelně chodíme i odpoledne vyrábět. Mám doma už hodně výrobků.“

Které činnosti Vám v MŠ chybí? „Víc výletů. Víím, že pro hodně rodin by bylo placení problém, a proto to ve školce nedělají.“

Otec – syn 4 roky

Pokládáte počet akcí MŠ pro rodiče a děti za dostatečný? „Určitě. Myslím, že toho dělají pro děti dost.“

Jak se Vám spolupracuje s učitelkami? „Když něco potřebuji, tak se dojdu do školky zeptat a vždycky to tam domluví.“

Co má Vaše dítě v MŠ nejraději? „Syn je první rok ve školce. Rád si hraje s auty a je venku.“

Účastníte se odpoledních aktivit? „Někdy ano. Naposledy jsme byli i s manželkou péct perníky.“

Které činnosti Vám v MŠ chybí? „Nevím. Nám to stačí.“

Matka – dcera 5 let

Účastníte se odpoledních aktivit? „Dcera na ně chodí ráda. Když mám čas, tak jdu s ní. Vždy potkám hodně lidí z obce.“

Která z aktivit se Vám nejvíce líbila? „Mám ráda vítání jara a karneval.“

Které činnosti Vám v MŠ chybí? „Více sportu.“

c) Rozhovor se starostou obce

Jak hodnotíte působení mateřské školy ve Vaší obci? „Starosta obce odpověděl, že je s chodem mateřské školy spokojen. Je velmi rád, že v obci školka stále je. Snahou obce je školku udržet a podporovat ji. Pro rodiče dětí by bylo zátěží posílat děti do školky v sousedním městě.“

Jak se Vám líbí mimořádné aktivity pořádané mateřskou školou? „Starosta považuje tyto činnosti za důležité a prospěšné nejen pro děti, ale i pro ostatní občany. Díky těmto aktivitám se zlepšují vztahy mezi jednotlivými skupinami obyvatel.“

Které z aktivit se Vám osobně nejvíce líbily? „Pro život obce je nejvýznamnější zpívání koled u vánočního stromku, dále také karneval a jarní vynášení Morany.“

Účastníte se také některých činností? „Pravidelně ne. Byl jsem na zpívání koled a podívat se na zimní olympiádě. Vždy si však rád vyslechnu, jak akce probíhají a jaký je o ně zájem.“

d) Rozhovor s nepedagogickou pracovnící

Jak hodnotíte Vaši práci v mateřské škole, ve které je vysoké procento sociálně znevýhodněných dětí? *„Pracovnice odpověděla, že pro ni bylo velkou výzvou přijmout tuto pracovní nabídku. S kolegyní se od samého začátku snaží o integraci sociálně znevýhodněných dětí. Mnohdy je tato práce mnohem složitější než v běžné mateřské škole, ale o to více ji těší výsledky, kterých dosahují.“*

Co Vás vedlo k realizaci odpoledních aktivit, které jsou určeny i pro veřejnost? *„Mnoho plánovaných činností se do dopoledních aktivit z časového důvodu nevejde a za tím účelem jsme začali se s dětmi scházet i odpoledne. O společná odpoledne projeví zájem i někteří rodiče a z těchto aktivit se stala tradice.“*

Jste spokojena s průběhem jednotlivých činností? *„Dle slov pracovnice se některé z tvořivých dílen setkaly s velkým zájmem veřejnosti. Stává se však, že některé z aktivit nejsou pro rodiče dětí zajímavé a není pro ně prioritní se jich zúčastnit.“*

Jakým způsobem se podílí rodiče na plánování školního programu? *„Na tuto otázku pracovnice odpověděla, že jsou vždy rádi za každý nový nápad, ale těch se jim od rodičů moc nedostává. Když připraví nějakou aktivitu, tak většinou přijdou, ale sami nic nevymyslí či nezorganizují.“*

Zhodnocení projektu mimořádných odpoledních aktivit

Z rozhovorů s dětmi a rodiči následně po jednotlivých akcích se potvrdilo, že oživení života v obci pořádané naší mateřskou školou je vítané. Akce a činnosti, které jsem uspořádala, hodnotím za vydařené. Cílem bylo zapojit rodiče do dění mateřské školy a do vzájemné spolupráce s dětmi. Bohužel tento cíl nebyl vždy zcela naplněn, jelikož se rodiče některých akcí nezúčastnili.

Na základě rozhovorů s dětmi považuji za nejvydařenější z podzimních činností korálkování a drakiádu, z pohledu rodičů zejména dopoledne s rodiči a výrobu mýdel. Osobně hodnotím podzimní akce jako povedené. Mnohé z nich jsme každoročně opakovaly.

Zimní aktivity navodily v dětech pravou vánoční atmosféru, kterou jsme prostřednictvím společných činností šířili mezi občany vesnice. Předvánoční ladění těchto akcí mělo velký vliv na velkou účast nejen dětí, ale i rodičů a ostatních občanů. Nejvíce se osvědčily dílny zaměřené na vánoční tematiku, zejména netradiční techniky. Velký úspěch měl také karneval, na němž byla hojná účast všech občanů.

V jarním bloku byl nejnavštěvovanější akcí dětský den a s velkým zájmem se také setkala velikonoční tvoření. Velký úspěch a hojnou účast měla akce, na které se malovalo na hedvábí. Děti si z jarního bloku odnesly celou řadu vlastnoručních výrobků a také společných zážitků.

Většina ze zmiňovaných akcí je každoročně opakována. Některé náměty jsou aktualizovány a doplňovány.

ZÁVĚR

Text této práce je zaměřen na téma inkluzivního vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí v mateřské škole.

Teoretická část se skládá z pěti kapitol. V první kapitole se zabývám pojmy integrace a inkluze, inkluzivním vzděláváním. Druhá kapitola je zaměřena na sociální znevýhodnění. Romská menšina a její historie, rodina, jazyk, kultura a tradice je popsána ve třetí kapitole. Čtvrté kapitole je věnována charakteristika předškolního období dítěte. Vzdělávání předškolních dětí je popsáno v poslední kapitole.

Praktická část je zaměřena na vlastní projekt mimořádných odpoledních aktivit konaných v mateřské škole, ve které jsou integrováni sociálně znevýhodnění žáci.

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce bylo předložení projektu tvořeného z činností, které jsou určeny pro děti předškolního věku a jsou přizpůsobené sociálně znevýhodněným dětem. Veškerá činnost v mateřské škole (dopolední výuka i tvořivá a hravá odpoledne) je zaměřena nejen na klasickou výuku v předškolním věku, ale také na zlepšování vztahů mezi majoritní a minoritní společností a zlepšení schopností a dovedností dětí ze sociálně znevýhodněných rodin.

Při realizaci těchto činností se potvrdily mé předpoklady. Díky nim u dětí pozoruji zlepšení vztahů a vzájemnou komunikaci s ostatními dětmi a rodiči. Dále sleduji pokroky ve vyjadřování a v obohacování slovní zásoby.

Bohužel některé děti navštěvují mateřskou školu velmi málo. Docházka těchto dětí do mateřské školy je nepravidelná zejména z důvodu životního stylu sociálně znevýhodněných obyvatel obce. Soustavné navštěvování mateřské školy pro ně není prioritní. Na základě tohoto aspektu jsem začala vytvářet odpolední činnosti pořádané v rámci mateřské školy. I na těchto aktivitách byla účast nerovnoměrná. Děti se jich účastnily pravidelně, ale někteří rodiče se akcí zúčastňovali velmi zřídka.

Prioritní je pro mě dětská radost a tu u dětí díky těmto činnostem pozoruji. Plánuji do budoucna v tomto směru pokračovat a vytvářet nové

činnosti, které budou sloužit k začleňování sociálně znevýhodněných jedinců do společnosti.

POUŽITÉ ZDROJE

1. Použitá literatura

AMNESTY INTERNATIONAL PUBLICATIOIS. *Nedokončený úkol – Romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělání.* London: Amnesty International Publications, 2009. 75 s. ISBN (brož.)

BALABÁNOVÁ, H. *Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí.* Praha: MENT, 1995. 28 s. ISBN (brož.)

BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém.* Praha: Radix, 2004. 206 s. ISBN 80-86798-1-1

BARFFOVÁ, U., BURKHARDOVÁ, I. *Velká kniha pro malé mistry .* Praha: Ikar: Knižní klub 1995. 224 s. ISBN 80-85944-10-3

BARTOŇOVÁ, M. *Strategie ve vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním se zřetelem na romské etnikum v počátečním vzdělávání.* Brno: Masarykova univerzita, 2009. 247 s. ISBN 978-80-7315-158-4

BARTOŇOVÁ, M. VÍTKOVÁ, M. *Strategie ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a specifické poruchy učení.* Brno: Paido, 2007. 247 s. ISBN 978-80-7315-158-4

ČÁP, J. MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele.* Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7

DEJMEK, S., HLAVÁČEK, P. *Vzdělávání a výchova romských dětí a mládeže.* České Budějovice: Pedagogické centrum, 1999. 74 s. ISBN 80-7019-003-5

DUSSELDORFEROVVÁ, E. *Velká kniha pro malé mistry 6.* Praha: Ikar: Knižní klub 2000. 191 s. ISBN 80-722-389-6

FONÁDOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit* Brno: Masarykova univerzita, 2014. 131 s. ISBN 978-80-210-6574-1 (brož.)

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0

KALEJA, M. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. Ostrava. Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 247 s. ISBN 978-80-7464-544-0

KALEJA, M. *Romové – otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava. Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6

KALEJA, M. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava. Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. 162 s. ISBN 978-80-7368-943-8

KOCUROVÁ, M. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň. Západočeská univerzita, 2002. 209 s. ISBN 80-7082-844-7

KOLEKTIV AUTORŮ. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele mateřské školy*. Plzeň. Západočeská univerzita, 2011. 138 s. ISBN 978-80-261-0052

KOPŘIVA, P., ET. AL. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž. Spirála, 2005. 282 s. ISBN 80-901873-6-6

KOŘÍNEK, M. *Metody a techniky pedagogického výzkumu*. Praha: SPN, 1976. 137s.

LANG, G. BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha: Portál, 1998. 146. ISBN 80-7178-144-4

MARKOVÁ, Z. *Hry a nápady pro školáčky - Jaro*. Praha: Grada Publishing, 2003. 168 s. ISBN 80-247-0601-6

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2013. 143 s. ISBN 978-80-262-0519-7

NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. 97 s. ISBN 80-7067-559-4

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0497-4

NĚMEC, J. VOJTOVÁ, V. *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním*. Brno: Paido 2009. 381 s. ISBN 978-80-7315-191-1

SVOBODOVÁ, E. ŠVEJDOVÁ, H. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. 167 s. ISBN 978-80-262-0020-8

ŠABATKA, J. *Mýdla*. Praha: Grada publishing, 2013. 64 s. ISBN 978-80-247-4596-1

ŠIKULOVÁ, R. A KOL. *Společně to dokážeme – metodika pro učitele přípravných tříd*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2011. 185 s. ISBN (brož.)

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2008. 123 s. ISBN 978-80-246-1524-0

ŠOTOLOVÁ, E. *Integrace – znamení doby: sborník z odborné konference na počest 50. výročí Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy vysokoškolské přípravy speciálních pedagogů*. Praha: Karolinum, 1998. 214 s. ISBN 80-7184-691-0

ŠOTTNEROVÁ D. *Jaro*. Olomouc: Rubico, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7346-074-7

TYLLNER, L. *Koledy – Jihočeské Vánoce*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeských tiskáren, 1992. 158 s. ISBN 80-901120-5-6

UZLOVÁ, I. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Praha: Portál, 2010. 135s. ISBN 978-80-7367-764-0

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

WITHERSOVÁ, S., BURNHAMOVÁ, S. *Navlékáme korálky*. Praha: Metafora, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7359-085-7 (brož.)

VÍTKOVÁ, M. (ED.). *Integrativní speciální pedagogika, Integrace školní a sociální*. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2012*. 169 s. Praha 2013 ISBN (brož.)

2. Kurikulární dokumenty

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha)*. Praha: Tauris, 2001. 97 s. ISBN 80-211-0372-8

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický 2006. 48 s. ISBN ISBN 80-87000-00-5

3. Internetové zdroje

CESTA K ROVNÝM PŘÍLEŽITOSTEM – MOŽNOSTI A LIMITY VZDĚLÁVÁNÍ SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH OSOB <http://www.cerop.cz/cs/aktivita-5/zs/zch2> (cit. 3. 2. 2015)

DÍLNIČKA TVOŘILKA <http://tvorilka.com/kategorie/napady-tipy-techniky/ubrouskova-technika-decoupage/> (cit. 1. 3. 2015)

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18586> (cit. 3. 2. 2015)

RUČNÍ VÝROBKY <http://www.rucnivyroby.eu/index.php/svicky.html> (cit. 28. 2. 2015)

SNĚHULÁCI PRO AFRIKU <http://snehulaci-pro-afriku.webnode.cz/> (cit. 15. 2. 2015)

S-TVORENI.CZ <http://www.s-tvoreni.cz/malovani-hedvabi/> (cit. 25. 2. 2015)

4. Zákony a vyhlášky

ŠKOLSKÝ ZÁKON 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

MŠMT. *Směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení* (dostupné: http://aplikace.msmt.cz/HTM/ZK13710_02_fin.htm)

PŘÍLOHY

Příloha I - Drakiáda

Příloha I - Pexesiáda

Příloha III - Sněhulákiáda

Příloha IV – Zpívání koled

Příloha IV – Zimní olympiáda

Příloha VI – Vynášení Morany

Příloha VII – Pletení pomlázky

Příloha VIII – Malování na hedvábí

Příloha IX– Karneval

Příloha X– Dětský den

Příloha XI– Dopolodne s rodiči

Příloha XI – Příloha RVP

Program pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí

Hlavním cílem a náplní vzdělávacího programu naší MŠ pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, je poskytnout dětem formou hry maximum informací a zkušeností, které se týkají všech oblastí vzdělávání, se zaměřením na sociální vztahy. Naším cílem je vést děti k vytváření pozitivního vztahu k ostatním lidem, kultuře. Povzbuzovat jejich sebevědomí a sebedůvěru, probouzet pozitivní postoj k životu, tak aby byly v dospělosti schopné založit si svou vlastní rodinu a žít v lepších životních podmínkách.

V dopolední výuce se zaměříme na všechny druhy výchov, budeme využívat pracovní listy, učit se básničky, které se budou vztahovat k potřebnému tématu. Program je vypracován na základě rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. V němž budeme klást větší důraz na tyto očekávané výstupy.

Očekávané výstupy:

- zvládnout sebeobsluhu, uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky
- zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony (postarat se o hračky, pomůcky, uklidit po sobě, udržovat pořádek, zvládat jednoduché úklidové práce, práce na zahradě apod.)
- mít povědomí o významu péče o čistotu a zdraví, o významu aktivního pohybu a zdravé výživy
- vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, ptát se)
- řešit problémy, záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost
- odloučit se na určitou dobu od rodičů a blízkých, být aktivní i bez jejich opory
- uvědomovat si svou samostatnost, zaujímat vlastní názory a postoje a vyjadřovat je
- být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k přírodě i k věcem
- navazovat kontakty s dospělým, kterému je svěřeno do péče, překonat stud, komunikovat s ním vhodným způsobem, respektovat ho
- spolupracovat s ostatními, bránit se projevům násilí jiného dítěte, ubližování, ponižování
- uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému, přiznávat stejná práva druhým a respektovat je
- adaptovat se na život ve škole, aktivně zvládat požadavky plynoucí z prostředí školy i jeho běžných proměn (vnímat základní pravidla jednání ve skupině, podílet se na nich a řídit se jimi, podřídit se rozhodnutí skupiny, přizpůsobit se společnému programu, spolupracovat, přijímat autoritu) a spoluvytvářet v tomto společenství prostředí pohody
- uplatňovat návyky v základních formách společenského chování ve styku s dospělými i s dětmi (zdravit známé děti i dospělé, rozloučit se, poprosit, poděkovat, vzít si slovo až když druhý domluví, požádat o pomoc, vyslechnout sdělení, uposlechnout pokyn apod.)

- *održovat pravidla her a jiných činností, jednat spravedlivě, hrát fair*
- *pomáhat pečovat o okolní životní prostředí (dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, starat se o rostliny, spoluvytvářet pohodu prostředí, chránit přírodu v okolí, živé tvory apod.)*

Plánujeme odpolední aktivity, do kterých se budeme snažit zapojit rodiče a ostatní děti z obce: maškarní karneval, olympiádu, tvořivé dílny, drakiádu, vynášení Morany, zpívání vánočních koled u stromečku. Odpolední aktivity zaměřené na roční období.